

”Ohjaaja kulkee vierellä ja tuuppii oikeaan suuntaan”

Alaikäisinä Suomeen ilman huoltajaa turvapaikanhakijoina saapuneet nuoret

Tuetun asumisen mallin vaikutukset

FL Sanna Heikkilä
2010

Alaikäisinä Suomeen ilman huoltajaa turvapaikanhakijoina saapuneet nuoret

Tuetun asumisen mallin vaikutukset

Sanna Heikkilä
2010

Painopaikka: Lappeenrannan Kirjapaino Oy
Julkaisija: Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry

ISBN 978-951-98526-7-6 (nid.)
ISBN 978-951-98526-8-3 (PDF)

SISÄLLYS

Esipuhe.....	4
1. Ehjän toiminnan esittely.....	5
2. Vaikutusten arviointi tutkimusprosessina.....	6
2.1 Indikaattorit.....	7
2.2 Arviointikysymykset ja tutkimuksen tausta	10
2.3 Tavoitteet, aineistot ja menetelmät	11
2.4 Tulosten arviointi	12
2.5 Syy-seuraussuhteet	13
3. Interventioprosessin vaikutukset.....	17
3.1 Lähtötilanne.....	17
3.2 Arjenhallinta	18
3.2.1 Psykososiaalinen tuki ja kohderyhmän erityispiirteet.....	18
3.2.2 Arjen askareet	19
3.3 Sosiaalinen tilanne ja yhteiskunnallinen osallisuus	21
3.3.1 Ystävät.....	21
3.3.2 Harrastukset.....	22
3.3.3 Koulu	23
3.3.4 Työpaikka.....	23
3.3.5 Suomen kielen taito.....	23
3.4 Sidosryhmätyöskentely	24
3.4.1 Sosiaalityöntekijät	24
3.4.2 Muut sidosryhmät	25
3.5 Tukiprosessin päättyminen.....	26
3.6 Lomakeseuranta.....	28
3.7 Joustavuus ja kokonaisvaltaisuus ohjaussuhteessa	32
3.7.1 Ohjaajarooli ja nuoret.....	34
4. Ehjän toiminnan vaikutukset ja kehittämisehdotukset	36
Lähteet	39
Liitteet.....	40

Esipuhe

Suomesta tuli 1990-luvun alussa maahanmuuttomaa. Turvapaikanhakijoita hakeutui maahan silloisilta kriisialueilta ensisijassa Somaliasta ja entisestä Jugoslaviasta. Pian todettiin, että vastaanottokeskuksissa turvapaikanhakijoiden joukossa oli alaikäisiä lapsia ja nuoria ilman laillista huoltajaa tai vastuullista aikuista. Alaikäisille kehitettiin aikuisista erillinen vastaanottojärjestelmä osana turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten vastaanottoa. Pieniä lapsia sijoitettiin asumaan myös sukulaisperheisiin. Lapset asuivat sijoituspaikassaan kunnes tulivat täysi-ikäisiksi tai olivat niin onnekkaita, että saivat perheensä Suomeen.

Kun nuori täytti 18 vuotta, häntä pidettiin aikuisena ja vastuullisena omasta elämästään. Vaikka useimmat innolla siirtyivät itsenäiseen asumiseen, oli siirtymävaihe turvallisesta kodista itsenäiseen asumiseen ja asioiden hoitamiseen yllättävän vaikeaa. Omassa asunnossa oli yksinäistä. Heikko kielitaito ja monimutkainen byrokratia tekivät asioiden hoitamisen nuorille joskus ylivoimaisen vaikeaksi. Monelta jäivät viranomaispostit avaamatta tai kirjeet ymmärtämättä. Opiskelu ja kouluun lähtö tuntui hankalalta, kun ei ollut ketään patistamassa. Nuoria myös häädettiin asunnoistaan maksamattomien vuokrien tai häiritsevän käyttäytymisen vuoksi. Syrjäytymisuhka oli monelle todellinen.

Koska turvapaikkaa hakeneet lapset ja nuoret eivät olleet lastensuojelun asiakkaita, ei asuin-kunnilla ollut heistä samanlaista lakisäätteistä vastuuta kuin lastensuojelun toimenpiteissä olleista lapsista ja nuorista. Kunta ei ollut velvollinen järjestämään heille jälkihuollon toimenpiteitä, vaikka monet olisivat olleet niitä vailla. Tukitoimia vailla olivat erityisesti ne nuoret, jotka olivat tulleet maahan 16 -17-vuotiaina. He eivät ehtineet oppia riittävästi kieltä eivätkä yhteiskunnan toimintatapaa ennen aikuistumistaan.

Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry ilmoitti kiinnostuksensa, kun maahanmuuttoviranomaiset etsivät tukitoimien järjestäjää aikuistuville maahanmuuttajanuorille. Rahoitusta toimintaan haettiin ja saatiin Raha-automaattiyhdistykseltä. Toimintamallia etsittiin muista pohjoismaista, joihin tehtiin myös opintomatka. EHJÄ ry:n tuetun asumisen toiminta käynnistyi yhteistyössä pääkaupunkiseudun kuntien kanssa vuonna 1996 maahanmuuttajanuorten monikulttuurisuusprojekti -nimisenä. Pyrkimyksistä huolimatta rahoitusta ei ole saatu järjestettyä vielääkään valtion budjetista, vaan edelleen joudutaan toimimaan Raha-automaattiyhdistyksen avustusten varassa.

EHJÄ ry on koko toimintansa ajan kehittänyt nuorten tuettua asumista. Työntekijät ovat tehneet aiheesta selvityksiä ja tutkimuksia osana opintojaan, työhön on kehitetty laatusuositukset ja maahanmuuttajanuoret ovat osa EHJÄ ry:n suomalaisten nuorten kanssa tehtävää työtä. Tämä tarkoittaa, että maahanmuuttajanuoret osallistuvat leireille, retkille ja kansainvälisiin nuorten tapaamisiin. EHJÄ ry on myös ollut valmis laajentamaan toimintaansa silloin kun nuorten tulijoiden määrä on kasvanut. Tällä hetkellä toimintaa on pääkaupunkiseudun lisäksi Varsinais-Suomessa ja Pohjanmaalla.

Sanna Heikkilän tekemässä tutkimuksessa nuorten tuetun asumisen toiminnan vaikutuksista tulee selvästi esille toiminnan tärkeys ja merkitys nuorille. Välittävä ja kuunteleva aikuinen ja "oikeaan suuntaan tuuppiminen" oikealla hetkellä ratkaisevat monen nuoren elämän suunnan – oikeaan ja toivottuun suuntaan. Toivon ja pidän tärkeänä, että toiminnan jatkuvuus turvataan ja että tuettua asumista voitaisiin järjestää nykyistä useammalle nuorelle. Kysymys on sekä yksilön että yhteiskunnan tulevaisuuden kannalta erittäin merkittävästä toiminnasta.

Järvenpäässä 22.10.2010

Leena-Maija Qvist, eläkkeellä oleva sisäasiainministeriön maahanmuutto-osaston ylitarkastaja

1. Ehjän toiminnan esittely

Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry (Ehjä) on valtakunnallinen lastensuojelujärjestö, jonka työ painottuu lastensuojelun jälkihuoltoon, nuorten maahanmuuttajien tuettuun asumiseen ja lastensuojelun tukihenkilötoiminnan kehittämiseen. Järjestön tavoitteena on edistää, tukea ja kehittää lastensuojelua ja muuta erityishuoltotyötä, joka ehkäisee nuorten ja nuorten aikuisten sosiaalista syrjäytymistä.

Järjestön keskeisenä kohderyhmänä ovat ilman huoltajaa Suomeen tulleet, 18-20 -vuotiaat turvapaikanhakijataustaiset nuoret. Nämä nuoret eivät virallisesti kuulu lastensuojelun jälkihuoltolain piiriin. Ehjän tuen piiriin voidaan ottaa myös muita maahanmuuttajataustaisia 18-20 -vuotiaita nuoria sekä suomalaisia jälkihuollon piirissä olevia nuoria kuntien jälkihuoltosopimuksilla. Näiden nuorten lähettävänä tahona on kunnan sosiaalitoimi.

Ehjä perustettiin vuonna 1983, ja vuodesta 1989 alkaen järjestö on saanut Raha-automaattiyhdistyksen (RAY) avustusta, aluksi projektiluontoisesti. Tällä hetkellä Ehjä saa maahanmuuttajatyön osalta noin puolet tuloista RAY:n avustuksina. Kokonaistoiminnan osalta RAY:n tuki kattaa noin 60 prosenttia tuloista. Omarahoitusta Ehjä saa kunnille myymistään tukipalveluista. Toiminta toteutetaan yhteistyössä kuntien, Ehjän jäsenjärjestöjen ja muiden lastensuojelun parissa työskentelevien tahojen kanssa.

Monikulttuurinen tukiasuntoprojekti alkoi uutena toimintana vuonna 1996 RAY:n rahoituksella. Asuinyhteisökokeilu toteutui seuraavana vuonna, kun kokeiluun sopiva asuntokanta löytyi. (Niemelä 2002, 95)

Ehjällä on tuetun asumisen toimintaa kolmella alueella: pääkaupunkiseudulla, Varsinais-Suomessa ja Vaasan seudulla. Tuen piirissä on noin 40 nuorta kerrallaan. Ehjä resursoi ohjaustyöhön 7,5 ohjaajan työpanoksen. Ehjä tekee myös harjoittelusopimuksia ammattikorkeakoulujen kanssa. Kokonaisuudessaan Ehjässä on viime vuosina ollut noin 13-14 työntekijää.

Pääkaupunkiseudulla toiminta painottuu Espooseen ja Järvenpään. Kokopäiväisiä työntekijöitä on kolme ja lisäksi tarvittaessa osa-aikaisia työntekijöitä. Espoon Kilon asuinyhteisössä asuu viisi nuorta, lisäksi sekä Espoossa että Järvenpäässä tuen piirissä on 5-7 yksin asuvaa nuorta.

Varsinais-Suomessa toimintaa on pääasiassa Raisiossa, lisäksi myös Liedossa ja Naantalissa. Kokopäiväisiä työntekijöitä on kaksi. Tuen piirissä on 10-11 yksin asuvaa nuorta.

Vaasan seudulla toiminta painottuu Vaasaan. Lisäksi yhteistyötahona on Oravaisten kunta. Kokopäiväisiä työntekijöitä on kaksi. Tuen piirissä on 10-11 yksin asuvaa nuorta.

Vuonna 2008 Suomeen saapui 706 alaikäistä turvapaikanhakijaa ilman huoltajaa, vuonna 2009 hakijoita oli 432. Vuoden 2010 maaliskuun loppuun mennessä hakijoita oli 82. Suurin osa nuorista tulee Somaliasta, Irakista ja Afganistanista. Valtaosa heistä on 16-17 -vuotiaita poikia. Ehjän tuen piiriin nuoret tulevat alaikäisille turvapaikanhakijoille tarkoitetuista ryhmäkodeista ja tukiasumisyksiköistä sekä perheryhmäkodeista, joihin sijoitetaan kuntapaikan saaneita nuoria. Ehjän tuetun asumisen piiriin tullessaan suurin osa nuorista on täysi-ikäisiä ja heillä on kunta- paikka. Lähivuosina näiden nuorten integroiminen Suomeen on yhteiskunnallisesti ja yksilötasolla merkittävää.

Nuoren tukiprosessin kesto vaihtelee tapauskohtaisesti puolesta vuodesta kolmeen vuoteen. Tuen keston vaikuttavat nuoren lähtötilanne sekä kuntien taloudelliset resurssit tukea kyseistä

nuorta. Osille nuorista riittää kevyempi, lähinnä viranomaisasioiden hoitoon keskittyvä tuki, osa nuorista tarvitsee tiivistä tukea usean kerran viikossa. (Toivikko 2009)

2. Vaikutusten arviointi tutkimusprosessina

Tutkimuksen aiheena on Ehjän tuetun asumisen mallin vaikutukset.

Tuetun asumisen mallin keskeisenä tavoitteena on kohderyhmänä olevien nuorten syrjäytymisen ehkäisy ja integroituminen yhteiskuntaan. Mallin tavoitteena on avustaa ja tukea ohjaamaan resursseja palveluntarjonnassa siten, että asiakasnuoret integroituvat suomalaiseen yhteiskuntaan ja heidän elämänhallintansa on kunnossa.

Vaikutukset tarkoittavat järjestön toiminnan seurauksena syntyneitä aikaansaannoksia ja tuloksia. Ne voivat olla odotettuja tai ennakoimattomia. (Koskinen-Ollonqvist ym. 2009, 69) Tässä tutkimuksessa käytetään käsitettä vaikutus, vaikka lähdekirjallisuudessa puhutaan yleisesti vaikuttavuudesta. Käsitteiden erosta on käyty keskustelua, ja vaikuttavuuden voi tulkita tarkoittavan toiminnaltaan pitkäkestoisten yhteiskunnallisten seurausten todentamista.

Vaikutusten arvioinnilla tarkastellaan tietyn intervention aiheuttamaa muutosta määritellyssä kontekstissa. Arviointi voi edesauttaa asiakkaan tilanteessa olennaisten muutosvoimien toimintaa, jotta asiakkaan tavoittelema muutos tapahtuisi. (Paasio 2003, 53)

Vaikutuskysymyksen ratkaiseminen edellyttää käsitystä siitä, miten jokin interventio tuottaa jonkin prosessin kautta tuloksen. Tietty kausaalisuhde selittää ilmiöiden syy-seuraussuhteita. Arkikielessä ilmiötä vastaavat termit "aiheuttaa" ja "vaikuttaa". Vaikuttavuuden arvioinnin perusajatus on käsitys siitä, että interventio johtaa tiettyihin tuloksiin. Arviointiprosessilla testataan näitä käsityksiä todellisuudessa. (Dahler-Larsen 2005, 7-8)

Periaatteessa hyvinvoinnin lisääntymisen ja ongelman lieventymisen mittaaminen on yksinkertaista: mitataan sitä, mikä on muuttunut. Ehkäisevän toiminnan tuloksien mittaamisen mahdollisuudet ovat herättäneet epäilyjä: On esitetty, ettei niitä voi mitata muutosmittarilla. Ehkäisessä pyritään siihen, että jotakin ei tapahtuisi. Petteri Paasio korostaa, että tämä käsitys perustuu väärinkäsitykseen. Selvitettäessä ehkäisevän toiminnan tuloksia tulee mitata kahta asiaa: ensinnäkin sitä, että ehkäistävää asiaa ei tapahtunut ja toiseksi sitä, mikä muuttui ja mikä mahdollisesti sen, että ehkäistävä asia ei tapahtunut. (Paasio 2003, 55) Tässä tutkimuksessa ei oleteta, että nuoret välttämättä syrjäytyisivät ilman Ehjän tukea. Tuen oletetaan kuitenkin tukevan nuoria merkittävässä määrin.

Tiedon hankinta ja prosessointi tulisi kytkeä tiiviisti organisaation työprosesseihin, jotta se palvelisi oppimista eikä jäisi irralliseksi ja hyödyntämättä. Arvioivassa ja tutkivassa työotteessa on keskeistä työn sisäisen logiikan ja työprosessien avaaminen. Arvioivan tiedon avulla voidaan tehdä näkyväksi toiminnan sisältö ja siihen liittyviä piirteitä. Muutoskulkuja tarkastelemalla ja niihin vaikuttamalla voidaan tukea palvelujen laadun kehittämistä. (Seppänen-Järvelä 1999, 94; ks. myös Seppänen 1997, 105)

Vaikuttavan toiminnan tasot organisaatorakenteessa on syytä eritellä, jotta tiedetään, minkä asian vaikuttavuudesta on kyse. Ammatillisten käytäntöjen osalta on kyseessä tapauskohtainen vaikuttavuus, palvelutoiminnan osalta palvelujen vaikuttavuus, yhteiskunnallisen tehtävän osalta yhteiskunnallinen vaikuttavuus ja korkeimmalla tasolla sitoutuminen toiminnan kehittämiseen eli vaikuttavuutta koskevan tiedon käyttö. Vaikuttavuudessa perusta ja kivijalka on asiakasvaikuttavuus tai tapauskohtainen vaikuttavuus eli se prosessi, joka tapahtuu asiakkaan ja

työntekijän välillä. Vaikuttavuuden arviointia tehdessä on tiedettävä, miksi sitä tehdään ja miten muutos asiakastyössä syntyy. On tuotettava tietoa asiakkaan tilanteesta ja tehtävä tilanearvio. On saatava tietoa asiakkaan tilanteen muutoksesta ja hyödynnettävä siitä syntynyttä informaatiota. Tietoa on tuotettava myös muutosmekanismeista sekä niitä edistävästä ja ehkäisevästä voimista asiakkaan elämässä. (Paasio 2003, 67-68)

Sosiaalitoimen historiallisessa kehityksessä vaikuttavuus edustaa Paasion mukaan neljättä paradigmaa hyväntekeväisyyden, virkamiestoiminnan ja palvelutuotannon jälkeen. (Paasio 2003, 66)

Chelimsky nimittää kehittämisevaluaatioksi näkökulmaa, jota voidaan käyttää sekä etu- että jälkikäteen monenlaisiin tarkoituksiin – voidaan esimerkiksi parantaa projekteja, saada aikaan muutoksia organisaation toimintatavoissa, kehittää erilaisia indikaattoreita, seurata yhteistyön sujumista tai kehittää toimintaa kuvaavia seurantajärjestelmiä. (Chelimsky 1997, 12-13) Tämä näkökulma liittyy vaikuttavuuden ja vaikutusten arviointiin.

Tässä raportissa tukeudutaan vaikutusten arvioinnin mallin rakentamisen vaiheiden osalta pääosin Peter Dahler-Larsenin käsikirjaan Vaikuttavuuden arviointi (Stakes 2005). Dahler-Larsen esittelee teoreettisen mallin vaiheet selkeästi ja vaikuttavuuden arvioinnin tarpeiden kannalta kokonaisvaltaisesti ja käytännössä toimivasti. Prosessin keskeisessä osassa on ohjelmateoria eli kausaalimalli siitä, mitkä tekijät ja syy-seurausyhteydet ovat oletetusti tässä tutkimuksessa vaikuttavuuden kannalta keskeisiä.

Dahler-Larsen jaottelee vaikuttavuuden arvioinnin aikataulun seuraaviin vaiheisiin:

- A. Arviointikysymyksen esittäminen
- B. Ohjelmateorian lähteiden löytäminen
- C. Ohjelmateorian laatiminen
- D. Ohjelmateorian selventäminen arviointia varten
- E. Menetelmien valitseminen
- F. Tietojen kerääminen
- G. Analyysi ja johtopäätökset

2.1 Indikaattorit

Indikaattorien määrittelyn merkitystä syrjäytymisen ehkäisyä koskevassa tavoitteellisessa toiminnassa on viime aikoina korostettu. Hallituksen Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelman järjestämässä seminaarissa "Voivatko lapset Suomessa hyvin vai huonosti? – indikaattorien käyttökelpoisuus" (Opetusministeriö 3.9.2009) pohdittiin lasten ja nuorten hyvinvointia – erityisesti indikaattorien validiutta lasten hyvinvoinnin tarkastelussa ja niiden vaikutusmahdollisuuksia poliittisiin ohjelmiin.

Simpuran mukaan (Opetusministeriö 3.9.2009) indikaattorit ovat parhaimmillaan silloin, kun niitä käytetään "maisemakuvana". Tällöin indikaattorien kautta avautuu hyvä yleiskuva ilmiöstä. Indikaattorit voivat myös olla spottivaloja tai savuverhoja prosessissa, jossa kartoitetaan ilmiöiden keskeisiä piirteitä. Savuverhona indikaattorien käyttö voi häivyttää näkyvistä tosiasialliset ydintekijät, mikäli indikaattorit on valittu puutteellisesti. Spottivalona indikaattorit korostavat tiettyjä osatekijöitä mahdollisesti muiden tekijöiden kustannuksella. Indikaattorien käyttöön liittyy valintatilanne sen suhteen, mitkä indikaattorit otetaan mukaan ja tällä prosessilla on ratkaiseva merkitys tutkimuksen onnistumisessa.

Subjektiiivista kokemusta ja sosiaalisia suhteita mittaavat indikaattorit ovat nousseet merkittäviksi perinteisempien, esimerkiksi taloudellista hyvinvointia ja koulumenestystä mittaavien indikaattorien rinnalle. Esimerkiksi yksinäisyyskokemus on osoittautunut tärkeäksi hyvinvoinnin indikaattoriksi. Tärkeää on myös riskikäyttäytymisen monipuolinen tarkastelu ja helposti tarkastelusta unohtuvien indikaattorien huomioiminen -kuten nukkumistottumukset. Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden osalta tutkimusprofessori Jussi Simpura (THL) on kuitenkin todennut, että operatiivisella tasolla valtiolla on varsin vähän keinoja parantaa ihmisten käsityksiä elämänlaadustaan tai esimerkiksi lasten näkemyksiä siitä, kuinka ystävällisiä ja auttavaisia heidän luokkatoverinsa ovat. Terveyden ja hyvinvoinnin tai opittujen taitojen tarkastelu onkin edelleen usein yleisempää kuin onnellisuuden tai elämäntyytyväisyyden tarkastelu.

Tämä ei poista sitä tosiasiaa, että näillä ns. "pehmeillä" indikaattoreilla voi olla ratkaiseva merkitys vaikuttavuuden arvioinnissa. Näitä on kuitenkin varsin vaikea mitata tarkasti. Tässä tutkimuksessa kokemuksellisten elementtien, mielenterveyttä ja elämäntyytyväisyyttä mittaavien kysymysten sisällyttämistä tutkimukseen voi pitää tärkeänä kolmesta syystä:

1. Tutkimuksessa käytetään kvalitatiivisia menetelmiä eli aineisto sisältää ns. "pehmeää", määrällisesti vaikeasti mitattavaa tietoa.
2. Ehjä ry:n tuetun asumisen malli on nuorten parissa tehtävää kenttätöitä, jossa selkeitä tuloksia on usein vaikea todentaa tarkasti (Toivikko 2009, 19). Tuetun asumisen toiminnassa sosiaalista syrjäytymistä ehkäistään sosiaalipedagogiseen orientaatioon nojautuvalla toimintamallilla. Työmenetelmien luonteen vuoksi määrällisen mittauksen validius on haaste.
3. Tutkimuksen taustalla on avainindikaattoreita, jotka toimivat tutkimuskysymysten tukena ja tutkimuksen kehikkona. Indikaattorien valinnassa hyödynnettiin indikaattoripankkia (www.sotkanet.fi) ja muun muassa Kaste -ohjelman indikaattoreita. Indikaattoreita muokattiin Ehjän tuetun asumisen mallin pohjalta nousevista teemoista.

Indikaattorit jaoteltiin seuraavasti:

1. Syrjäytymiskehitystä ja integroitumista ennakoivat indikaattorit

- Koulutuksen ulkopuolelle jääminen
- Työn tai työharjoittelupaikan puuttuminen
- Verkostot suomalaisiin ja muut ystävyyssuhteet
- Monikulttuurisuusindikaattorit
- Uskonnollisuus
- Perhesuhteet
- Koulumenestys
- Kotikäyntien määrä suhteessa ohjaajien ja nuorten toiveisiin
- Kielitaito
- Koettu hyvinvointi ja stressi
- Psykiatrisen hoidon tarve

2. Voimaantumisen ja osallisuuden vaikutus hyvinvointiin

- Kotikäyntien väheneminen ohjaajien ehdotuksesta
- Elämäntyytyväisyyttä mittaavat indikaattorit ohjaajien näkökulmasta
- Tulevaisuudensuunnitelmat (koulutus, asuinpaikka, perhesuhteet)
- Uskonnollis-ideologisiin pyrkimyksiin liittyvät tavoitteet

3. Hyvinvointisaldo

- Ehjän ohjaajien omaa tulkintaa
- Nuorten tulkintaa
- Moniammatillisuus ja monitoimijuus tulkinnan apuna
- Integroitumis- ja syrjäytymiskehityksen monikulttuurisuuskehityksen hyödyt ja haitat eri näkökulmista arvioituna (mm. yksilö, palvelujärjestelmä, elinkeinoelämä, poliisi)

Taustaindikaattoreita

- Valtakunnallisia trendejä
- Kuntakohtaisia indikaattoreita
- KASTE –ohjelman tavoiteindikaattorit
  - osallisuus lisääntyy ja syrjäytyminen vähenee
  - hyvinvointi ja terveys lisääntyvät, hyvinvointi- ja terveyserot kaventuvat
  - palveluiden laatu, vaikuttavuus ja saatavuus paranevat, alueelliset erot vähentyvät
  - 12 tavoiteindikaattoria
- Mm. aiemmat tutkimukset

Asiakasmuutoksen mittarit voi Paasion (2003) mukaan jaotella neljään eri tyyppiin:

1. Asiakastyytyväisyyden mittarit. Asiakastyytyväisyyden mittari ei voi olla lopullisen asiakasmuutoksen mittari, sillä tyytyväinen asiakas ei ole asiakasmuutoksen tae. Asiakastyytyväisyyttä voi käyttää asiakasmuutoksen indikaattorina tai välillisenä mittarina siinä tapauksessa, että muuta asiakasmuutoksen mittaria ei ole käytössä. Tällöin asiakastyytyväisyyden mittari ei ole varsinaisessa käyttötarkoituksessa: asiakasmuutoksen mittarina sen tarkoitus on saada esille asiakkaiden välisiä eroja, ei niinkään mitata asiakastyytyväisyyttä. Jos kaikki ovat tyytyväisiä, ei asiakastyytyväisyyden mittarilla ole käyttöä asiakasmuutoksen mittarina.

2. Laaja-alaisen muutoksen mittarit. Laaja-alaisen muutoksen mittari tarkoittaa sitä, että havaitaan ne, jotka ovat saavuttaneet intervention päämäärän eli ovat esimerkiksi päässeet töihin. Nämä asiakasmuutokset ovat periaatteessa sellaisia, jotka joko ovat tapahtuneet tai eivät ole. Laaja-alaisen muutoksen mittarin ongelma on, että kaikissa tilanteissa ei välttämättä ole selkeästi havaittavaa muutosta. Jokin pitkällä tähtäimellä vaikuttava, vähemmän selkeästi havaittava muutos on silti voinut tapahtua.

3. Toimintakyvyn tason mittarit. Toimintakyvyn tason mittarien tarkoituksena on ilmaista mahdollisimman täsmällisesti toimintakyvyn, toiminnan tai ongelman eri tasojen ilmeneminen ja antaa asiakkaan toimintakyvylle arvo esimerkiksi asteikolla 1-5. Toimintakyvyn tasojen määrittely edellyttää käytännön kokemusta kyseisestä ongelmasta ja voi toimia henkilöstön ”hiljaisen tiedon” eksplikoinnin välineenä. Toimintakyvyn tasojen mittareiden luotettavuutta ja validisuutta ei yleensä ole testattu, vaikka ne muuten ovat lähellä standardoituja mittareita.

4. Standardoidut mittarit. Standardoidut mittarit ovat kysymyssarjoja, jotka mittaavat tietyn ongelman tai ongelmaryhmän määrää asiakkaan kokemana ja niiden luotettavuus ja validius on testattu (ne ovat toistettavissa ja mittaavat sitä, mitä pitikin). (Paasio 2003, 60)

Tässä tutkimuksessa käytetään kohtiin 1-3 pohjautuvia mittareita: asiakastyytyväisyys nousee esiin nuorten haastattelujen kautta, laaja-alaisen mittarien kautta tarkastellaan intervention onnistumisen kriteerejä ja kyselylomake vastaa lisäksi kohdan 3 vaatimuksiin.

Tässä tutkimuksessa avainasemassa ovat ”pehmeät” mittarit, jotka ovat mittareina liukuvia ja haastavia. Nämä kuitenkin liittyvät, ohjaavat ja johtavat muihin keskeisiin syrjäytymistä ja integraatiota mittaaviin mittareihin kuten koulunkäyntiin, koulupoissaoloihin, työharjoitteluun, työpaikkaan, taloudelliseen tilanteeseen, mahdollisiin vaikeuksiin viranomaisten kanssa ja rikoskierteeseen.

2.2 Arviointikysymykset ja tutkimuksen tausta

Tutkimuksen kohderyhmänä olevat nuoret ovat heterogeeninen ja haastavassa elämäntilanteessa oleva ryhmä. Nuorten taustoissa voi olla suuriakin eroja, mutta yleisesti ottaen näiden nuorten tilanteet sisältävät suomalaisten lastensuojelun jälkihuollossa olevien nuorten tilanteeseen verrattuna merkittäviä lisähaasteita (kulttuurierot, perheen ja sukulaisten puuttuminen, erityisen traumaattiset kokemukset sotaoloista ja matkasta yksin Suomeen).

Heli Hyvönen on tehnyt arviointitutkimuksen *Kurkistuksia projektin ikkunoista* Ehjän Ajelehtimisestä sitoutumiseen –projektista. Hyvönen totesi raportissaan nuorten olevan monessa mielessä *rajalla*, he ovat siirtymässä nuoruuden maailmasta aikuisten maailmaan ja samanaikaisesti he ovat jättämässä lastensuojelun kentän strukturoituja palveluita taakseen ja siirtyneet jälkihuoltoon. Lisäksi he ovat tyttöyden ja naiseuden tai poikuuden ja miehuuden rajalla. Epävarmuus itsestä suhteessa omaan itseen ja muihin heijastuu nuoren ympäristöön. Hyvösen tutkimuksessa tuli esiin se, että nuoret tarvitsivat apua myös hyvin jokapäiväisissä asioissa ja he olivat myös valmiita ottamaan apua vastaan, mikäli sitä tarjottiin ja markkinoitiin heille oikeassa muodossa. Nuoret kokivat tärkeänä sen, että tukea on mahdollista saada tarvittaessa. Projektin avulla pystyttiin tarjoamaan muutamille nuorille mahdollisuus välttyä syrjäytymiseltä. (Hyvönen 2005, 32-34)

Muita aiempia Ehjän toimintaan liittyviä selvityksiä ja opinnäytetöitä: Zacharias Ghebreselassie laati pilottihankkeena arviointitutkimuksen Ehjän maahanmuuttajanuorten tuetusta asumisesta ja sosiaalipedagogisesta (psykososiaalisesta) mallista Evaluation of a Supported Housing and Psycho-Educational System for Immigrant Youths (2000). Ehjän nuorille maahanmuuttajille suunnatusta tuetusta asumisesta on tehty opinnäytetöitä: After Care for Unaccompanied Young Refugees (Kursula & Marchira & Niemi 2007), Tukiasumispalvelut maahanmuuttajanuorten hyvinvoinnin tukena (Kajander 2006). Toimintamallien kuvaksia: Ajelehtimisestä sitoutumiseen –toimintamalli nuorten tuettuun asumiseen. Ehjä ry:n jälkihuoltoprojektin työtavan kuvaus (Lyyjynen & Kokko 2006).

Tässä arvioinnissa keskeisiä ovat kotoutumiseen liittyvät kysymykset osana syrjäytymisen ehkäisyä. Asiakasnuorilta perheyhteisön tuki pääsääntöisesti puuttuu täysin ja se on korvautunut institutionaalisen tuetun asumisen mallin tarjoamalla yhteisöllä. Näihin nuoriin liittyy runsaasti syrjäytymisriskiä lisääviä tekijöitä kuten pakolaisuus, ero perheestä ja vieras kulttuuri.

Arviointikysymys esitetään intervention osatekijöistä. Tässä tutkimuksessa intervention osatekijöitä ovat asunnon järjestäminen, psykososiaalinen tuki, arjen käytäntöjen tuki, sosiaalisten verkostojen ja monipuolisen osallistamisen tuki (koulu, harrastukset, työharjoittelu). Interventio toteutetaan käytännön keinoin järjestämällä edellä mainittuja toimintoja sekä tarjoamalla kuuntelu- ja keskusteluapua.

Ohjaajat järjestävät nuorille asuntoja, käyvät säännöllisesti kotikäynneillä ja avustavat asioiden hoidossa lisäksi puhelimitse ja nuoren kanssa asioimalla (esimerkiksi Kela, koulu, lääkäri, poliisi). Ohjaajat pitävät yhteyttä sidosryhmiin (kunnan sosiaalityöntekijät, opettajat, lääkärit, tarvittaessa hoitoonohjaus mielenterveyspuolelle, muita työryhmiä tilanteiden mukaan).

Päivätoiminnon löytäminen nuorelle (koulu, työharjoittelu) on keskeinen tuen muoto. Ohjaustyö kattaa kokonaisvaltaisesti elämänhallinnan tuen (mm. laskunmaksu ja siivoamisen opettaminen) sekä henkisen hyvinvoinnin tuen ja mahdollistaa myös nuoren ystäväpiirin ja muun verstaistuen seuraamisen. Keskustelutuen avulla nuoret voivat kokea aikuisen kuuntelevan ja välittävän.

Verkostotyö on Ehjän toimintamallin yksi perusta. Sidosryhmätyöskentely on Ehjän toiminnalle välttämätöntä ja sujuva työskentely edesauttaa intervention onnistumista.

2.3 Tavoitteet, aineistot ja menetelmät

Mallin kokonaisvaikutukset pohjautuvat nuoren yksilöllisten tarpeiden huomioimisen mahdollistamiseen työtoteeseen. Tutkimuksen tavoitteena on mallin osavaikutusten nostaminen esiin ja arviointi. Lisäksi tutkimuksessa kartoitetaan mallin syväprosessia eli niitä ydinosa, jotka määrittävät koko toimintaa.

Tällä tutkimuksella pyritään luomaan kehys Ehjän tuetun asumisen vaikuttavuuden arvioinnista (yksin Suomeen tulleet turvapaikanhakijat), tunnistamaan keskeisimmät intervention muutosprosessien syvärakenteet ja nostamaan esiin tärkeimmät indikaattorit vaikuttavuuden arvioinnin kannalta.

Tutkimusaineisto kerättiin teemahaastatteluilla sekä seurantatutkimusta varten luodulla kyselylomakkeella.

Tutkimusta varten haastateltiin kuutta tuen jo päättänyttä nuorta, viittä ohjaajaa ja kolmea sosiaalityöntekijää. Lisäksi tuen piirissä oleville nuorille tehtiin lomakekysely. Yksi haastatelluista nuorista oli tyttö, muut poikia. Kaikki haastattelut tehtiin vuoden 2009 aikana.

Haastatteluaineistolle tehtiin kvalitatiivinen aineistoanalyysi (ks. esim. Metsämuuronen 2008). Aineisto jaoteltiin teemoihin, jotka seuraavat haastattelurungon kysymyksenasettelua. Teemat perustuvat Ehjän maahanmuuttajatyön perustoimintoihin ja tavoitteisiin. Teemojen abstrahointi tapahtui siten, että aineisto jäsennettiin ohjelmateorian mukaisiin vaiheisiin.

Tutkimusta varten laadittiin kyselylomake, jota kolme nuorta jokaisesta toimipisteestä täytti kolme kertaa noin kuukauden välein. Osa täytti lomakkeen vielä neljännen kerran noin puolen vuoden kuluttua kolmannesta täyttökerrasta. Nuoret täyttivät lomakkeita vuosien 2009-2010 aikana.

Ehjässä on aiemmin laadittu tuetun asumisen muutosprosessin mittariksi HETA -lomake, joka ei kuitenkaan ollut systemaattisessa käytössä maahanmuuttajatyössä eikä sitä ole luotu turvapaikanhakijoiden erityistilannetta huomioiden.

Lomaketta on lyhennetty, yksinkertaistettu ja siihen oli lisätty erityisesti vaikuttavuuden kannalta keskeisiä kysymyksiä. Lomakkeen avulla ohjaajat voivat jatkossa seurata nuorten tilannetta ja mahdolliselle vaikuttavuuden arvioinnin laajentamiselle lomakeseuranta luo pohjaa.

Erityisesti huomiota kiinnitettiin arjenhallinnan osa-alueisiin, sitoutumiseen ja yhteenkuuluvuudentunteeseen sekä henkistä hyvinvointia koskeviin kysymyksiin.

Kyselylomakkeet raportoitiin vastauksittain. Vastauksista havaittiin tapauksittain myös polkuja, jotka sisältävät oletetun syy-seuraussuhteen tässä raportissa esitettyihin väittämiin (Dahler-Larsen 2005, 37).

2.4 Tulosten arviointi

Ehjän nuorten tuetun asumisen toiminnan Laatuksikirjan (Toivikko 2009) mukaan Ehjän työyhteisö pitää kaikkein keskeisimpänä arviointikriteerinä sitä, osaako nuori tuen päätyttyä itse aktiivisesti pyytää apua vai jäävätkö asiat hoitamatta. Tuki on itsenäisyyden harjoittelujakso. Nuorelle annetaan positiivista palautetta niissä asioissa, joissa hän on kehittynyt ja jotka hän osaa jo hoitaa itsenäisesti.

Kaiken kaikkiaan nuorten parissa tehtävässä kenttätöössä selkeitä tuloksia on vaikea todentaa tarkasti. Konkreettisia apuvälineitä arvioinnin tueksi ovat neljän kuukauden välein päivitettävät tukisuunnitelmat sekä nuorille suunnattu henkilökohtainen tilanearviolomake HETA.

Tässä tutkimuksessa vaikutusten kehikko pyritään näkemään laajempaan – nuoren elämänhallinnan kannalta keskeinen tieto on se, onko heillä jo riittävän itsenäinen ote elämänhallintaan suhteessa Ehjän mahdollisuuksiin tarjota jatkotukea. Esimerkiksi sosiaalitoimen resursseja ei tässä yhteydessä ole syytä pitää riittävinä, jos kyseessä on elämänhallintansa kanssa vakavasti oireileva nuori: Vaikka hän osaisi pyytää apua sosiaalitoimistosta, hän ei sitä välttämättä saa tai hän joutuu jonottamaan apua pitkään.

Ehjän tukisuunnitelmien päivityksen yhteydessä neljän kuukauden välein nuorelta kysytään palautetta tuesta. Tuen loppuessa nuorelle annetaan palautelomake, jossa kysytään nuoren mielipidettä Ehjän ohjaustyöstä. Laatuksikirjan mukaan tässä palautemuodossa on haasteeksi osoittautunut se, että nuoret antavat tuen päättyessä helposti liiankin myönteistä palautetta. Tuen aikana annettava reaaliaikainen palaute on työntekijöiden keskuudessa tämän vuoksi kottu toimivammaksi kanavaksi.

Entisten nuorten haastatteluista ei saada kattavaa kuvaa siitä, mitkä tekijät kokonaisuudessaan vaikuttavat nuorten integroitumisen onnistuneeseen suuntaan. Haastatteluista saadaan kuitenkin käsitys siitä, mitkä tekijät kyseiset nuoret näkevät itse merkityksellisinä elämänlaadulle tai sen puutteelle. Haastateltavat olivat pääsääntöisesti hyvin pärjääviä kohderyhmänsä edustajia ja kykenevät antamaan tietoa tähän tilanteeseen vaikuttaneista tekijöistä.

Reaaliaikaista palautetta haettiin tässä tutkimuksessa kyselylomakeseurannalla. On todennäköistä, että tuen jo päättäneiden nuorten haastatteluvastauksissa myönteinen palaute korostui. Ensinnäkin suurin osa haastateltavista oli nuoria, jotka viihtyivät Ehjän ohjaajien kanssa ja tämän vuoksi ohjaajilla oli kontakti heihin ja tätä kautta haastattelu järjestyi suhteellisen helposti.

Pääsääntöisesti haastateltavat olivat ”selviytyjiä”: he olivat koulussa tai työssä, heillä oli ystäviä ja harrastuksia. Heidän suomen kielen taitonsa oli sellainen, että haastattelu suomeksi onnistui. Heikommin pärjänneiden nuorten kanssa näin ei olisi välttämättä tapahtunut. Joukkoon tosin mahtui yksi ohjaajien haastavana pitämä moniongelmainen nuori, jonka haastattelutilanne oli yhtä sujuva kuin muidenkin nuorten. Kyseinenkin nuori oli kuitenkin tuolloin koulussa sekä psykiatristen palvelujen piirissä eikä siten välittömässä syrjäytymisvaarassa.

Tuen jo päättäneiden nuorten lisäksi ohjaajilla on näkemys siitä, millä tavoin prosessit etenevät. Myös sosiaalityöntekijät ovat kokeneita muutoksen havaitsijoita. Tuen piirissä haastattelu-

hetkellä olevat nuoret kykenevät myös kertomaan nykytilanteestaan verrattuna tuen aloittamiseen.

Tässä tutkimuksessa ei resurssien puitteissa voida seurata intervention toteutumista pitkäkestoisesti. Aineiston perusteella voi kuitenkin luoda perusväittämiä intervention toteutumisesta sekä nostaa esiin syväprosesseja.

Tuloksia ei tämän tutkimuksen puitteissa voi tarkastella niin yksityiskohtaisesti, että niistä voisi mitata vaikuttavuutta tai vaikutuksia kvantitatiivisesti. Toivottavaa olisi jatkaa lomakeseurantaa jatkossa esimerkiksi siten, että lomakeseuranta kattaisi nuorten koko tukiprosessin ajan. Haastattelujen tekeminen sekä tuen alussa että lopussa on suositeltavaa. Lisäksi Ehjän tuen piiristä jo lähteneiden nuorten haastattelut säännöllisin väliajoin tuen päättymisen jälkeen vahvistaisi vaikuttavuuden arvioinnin kehikkoa.

Tilastolliseen mittaamiseen ei haastatteluaineiston osalta ollut tässä tutkimuksessa mielekästä ryhtyä, vaikka kvantitatiivisia menetelmiä pidetään useissa tapauksissa jopa välttämättömänä eksaktille vaikuttavuuden arvioinnille. Kuitenkin "pehmeiden" mittarien käyttö ja lyhyehkö tutkimusjakso tukevat kvalitatiivisten menetelmien käyttöä.

Vaikuttavuuden arviointia voi pitää varsin haastavana arvioinnin lajina. Kesällä 2009 julkaistiin laaja vaikuttavuuden arviointi vuorotteluvapaajärjestelmästä. Tässä tutkimuksessa pyrittiin maksimoimaan uskottavuus ja menetelmällisesti tutkimuksessa päädyttiin valitsemaan jokaiselle tutkittavalle henkilölle mahdollisimman vertailukelpoinen verrokkipari. Tästä huolimatta tutkimuksen laatijat totesivat tutkimukseen jääneen aukkoja, jotka voivat myöhemmin paljastua vaikuttaviksi tekijöiksi. (Junka ym. 2009)

Sosiaalialan keskusteluissa on juuri asiakasmuutosten mittaaminen ja havainnointi toisinaan koettu suorastaan mahdottomaksi. Arvioinnissa on ensinnäkin pystyttävä mittaamaan tai havaitsemaan asiakkaan ongelmassa tai tilanteessa tapahtunut muutos. Toiseksi käytännön on perustuttava sille, että valittu interventio aiheuttaa positiivisen muutoksen. Lisäksi on kyettävä määrittelemään, missä kontekstissa interventio tapahtuu ja mikä on valitun toiminnan luonne. Vaikeuksista huolimatta yleisesti voidaan kuitenkin esimerkiksi seuraavanlaisia vaikutusten tyyppisiä havainnoida tai mitata: Asiakasvaikutukset ja yhteiskunnalliset vaikutukset, määrälliset ja laadulliset vaikutukset, subjektiiviset ja objektiiviset vaikutukset, lyhyt- ja pitkäkestoiset vaikutukset, ulkoisvaikutukset, myönteiset ja kielteiset vaikutukset, odotetut ja odottamattomat vaikutukset. (ks. Björninen & Björninen 2008, 33-34; Meklin 2001, 108-110)

2.5 Syy-seuraussuhteet

Käsitykset siitä, miten ja miksi jokin interventio vaikuttaa, voidaan arvioinnissa järjestää yhdeksi yksinkertaiseksi teoriaksi. Intervention eri sidosryhmissä nämä käsitykset voivat olla erilaisia, jolloin ohjelmateorioitakin voi olla useita. (Paasio 2003, 44) Vaikuttavuuden arvioinnin keskeistä ydinkysymystä ja tapauskohtaista syy-seuraussuhdetta kutsutaan ohjelmateoriaksi.

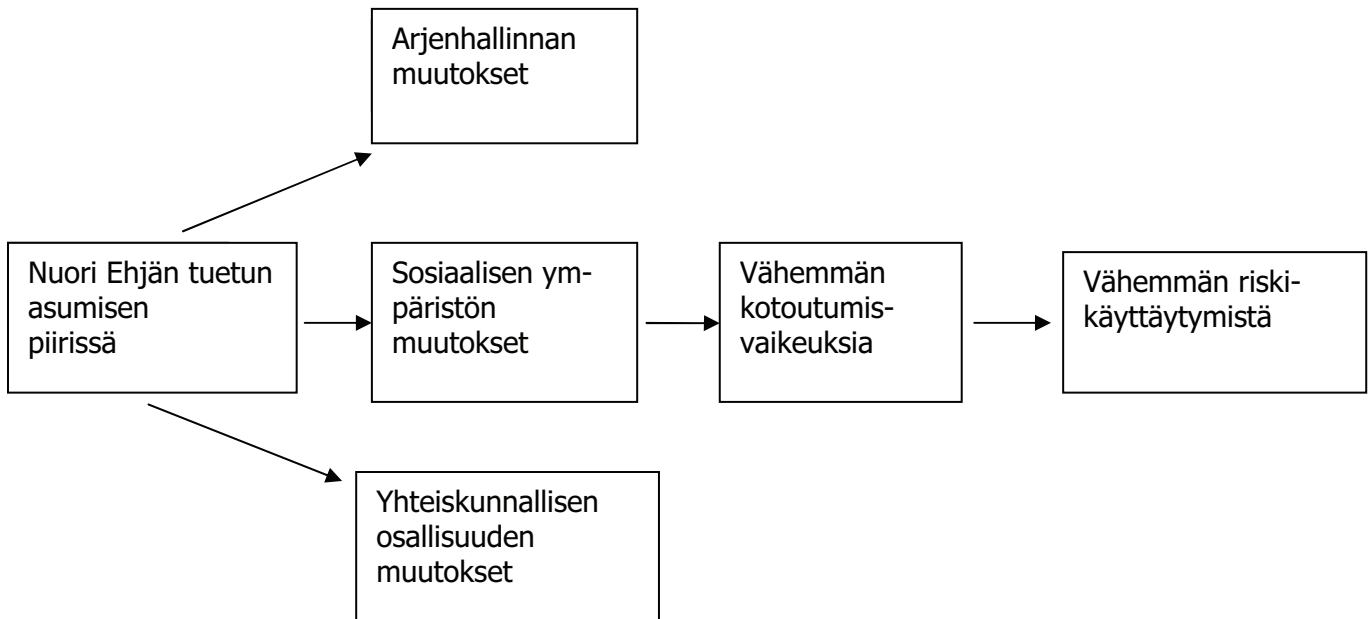
Vaikuttavuuden arvioinnissa keskeistä on syy-seuraussuhteiden jäsentäminen. Nämä kausaalisuhteet muodostavat niin sanotun ohjelmateorian.

Prosessilähtöisessä strategiassa kysytään, miten syntyy tilanne, jossa X aiheuttaa Y:n. Kyse voi olla myös tiedoista, jotka määrittävät tarkemmin X:n ominaisuuksia, jotka liittyvät loogisesti Y:n muutoksiin (jotka vastaavasti määritellään). (Dahler-Larsen 2005)

Käytännössä ohjelmateoria muodostetaan siten, että tietty tapa tehdä asioita yhdistetään vaikutukseen lauserakenteen jos-niin avulla.

Pelkistettynä tämän käsillä olevan tutkimuksen ohjelmateorian voi muotoilla seuraavasti: Jos yksin Suomeen saapunut turvapaikanhakijanuori pääsee Ehjän tuetun asumisen piiriin, integroituminen Suomeen onnistuu. Pienempiin osiin pilkottuna väittämä sisältää esimerkiksi arjenhallinnan, kielitaidon, sekä koulun ja työpaikan saamisen Ehjän toiminnan vaikutuksella.

Ohjelmateorian voi esittää vuokaaviona seuraavasti:

Aineistojen kysymystenasettelun pohjalta nousseista teemoista voi johtaa väittämiä, jotka kuljettavat arviointia. Tämän tutkimuksen aineistoista nousee esiin esimerkiksi seuraavia väittämiä:

Jos nuorella on tylsää, integroituminen Suomeen on hankalaa.

Jos nuori ei opi suomen kieltä, integroituminen on hankalaa.

Jos nuori sitoutuu omaohjaajan kanssa tehtyihin sopimukseen, integraatio onnistuu.

Jos nuori sitoutuu koulu- tai työkavereiden kanssa tehtyihin sopimukseen, integraatio onnistuu.

Jos nuori sitoutuu vain kavereihin ja kaverit ovat samasta lähtömaasta sekä perheeseen, joka asuu ulkomailla, integraatio ei onnistu.

Jos nuorella on tylsää, tilanne on negatiivinen.

Jos nuorella on tylsää, mutta hänellä on harrastuksia eikä hän kaipaa lisää harrastuksia, tilanne on hyvin negatiivinen.

Jos nuori on sitoutunut hyvin omaohjaajaan, tilanne on positiivinen.

Jos nuori on sitoutunut hyvin kavereihin, tilanne voi muista tekijöistä riippuen olla joko positiivinen tai negatiivinen. Korkea sitoutuneisuus on hyvä asia, mikäli useisiin sidosryhmiin ilmenee samanaikaisesti korkeaa sitoutumista (erityisesti ohjaaja, työ- ja koulukaverit).

Aineiston kertyessä tietyt oletukset voivat vahvistua tai joutua kyseenalaistetuiksi. Näin käy esimerkiksi väitteelle "mikäli nuorella on harrastuksia, hän integroituu paremmin" silloin, kun

nuori ilmoittaa, että hänellä on hyvin tylsää, vaikka hänellä on paljon harrastuksia, eikä hän toivo lisää harrastuksia. Harrastuksiin liittyvä sosiaalisuus tuo prosessiin oman lisänsä.

Kyseessä on prosessi, jossa interventio toteutuu pääosin henkilökohtaisen kohtaamisen tasolla. Prosessia voi pitää varsin haastavana: Lähtökohtana on erityistä tukea tarvitseva nuori, johon pyritään luomaan luottamuksellinen suhde. Luottamuksen luominen on tärkeä lähtökohta onnistuneelle tuelle. Luottamuksen ja tarvitsevuuden tarpeiden täyttämisen rinnalla nuorta pyritään itsenäistämään - ohjaajien tavoite on tehdä itsensä tarpeettomiksi. Ohjaajien rooli ja sen määrittely nousee keskeiseksi intervention tekijäksi. Onnistuneen tukiprosessin jälkeen nuori menettää tämän läheisen suhteen.

Esimerkkejä muutoksesta kohti toivottua suuntaa:

Nuoret saavat koulupaikan ja työpaikan

Oppilas käy koulussa

Nuoren lisääntyneet kyvyt arjenhallinnassa (esim. lomakkeen kysymykset 1,2,3)

Nuoren lisääntynyt koulutuksen merkityksen arvostus (esim. lomakkeen kysymys 13)

Nuoren lisääntynyt tunne kuulumisesta joukkoon (esim. lomakkeen kysymys 29 sekä 9,10,24)

Nuoren lisääntynyt itsearvostus

Esimerkkejä muutoksesta pois ei-toivotusta suunnasta:

Selittämättömien koulupoissaolojen väheneminen

Toimintakyky ja itsehillintä. Konfliktien väheneminen (koulutoverit, kaverit, viranomaiset jne.)

Keskittymiskyvyn paraneminen, maltaa keskustella, suunnitelmallisuus

Nuoren vähentynyt voimattomuuden ja toivottomuuden tunne

Nuoren vähentynyt ennakkoluuloisuus muita etnisiä ryhmiä tai suomalaisuutta kohtaan

Prosesseista voi nostaa esiin esimerkiksi seuraavia osa-alueita:

Nuorten mahdolliseen rikos- ja syrjäytymiskiarteeseen joutumisen todennäköisyys

Ohjaajien ja nuorten väliset selviytymismekanismit ongelmatilanteissa

Nuoren henkisen hyvinvoinnin tila (nukahtaminen, herääminen jne.)

Nuoren sitoutuminen ja sidosryhmät (ohjaajat, omanmaalaiset ystävät, suomalaissyntyiset ystävät, sukulaiset, koulu- tai työtoverit)

Nuoren arjen selviytyminen kotona ja ympäristössä (kodinhoidon perushallinta, laskujen maksu, julkisten kulkuvälineiden käyttö)

Kotoutumiseen liittyvä tulevaisuudenusko ja –suunnitelmat

Osallisuus suhteessa lähiympäristöön ja yhteiskuntaan (harrastukset, päivätoiminto: koulu, työharjoittelu)

Tuen jälkeen: keskeiset alueet nuorten arvioimina (ohjaajien roolin merkitys, koulu- ja työharjoittelupaikka, asunto, vapaa-ajan toiminta)

Muuttujat vaikuttavat syy-seuraussuhteisiin. Muuttujia on erilaisia: perusmuuttujat, väliin tulevat tekijät, taustalla olevat muuttujat, ylimääräiset muuttujat sekä moderaattorit.

Moderaattorit ovat tekijöitä, jotka säätelevät kausaalisesti toisen kausaalisuhteen vahvuutta tai suuntaa. Moderaattorit toimivat sulkuna ja siltana, intervention ja vaikutuksen välisenä sisällöllisenä yhteytenä. Moderaattori määrää, miten paljon ja miten interventio vaikuttaa. Moderaattorin onnistunut määrittely on hyvä avain ohjelmateorian ytimen ymmärtämiseen. Moderaattori ei vaikuta muihin muuttujiin vaan muiden muuttujien välisiin yhteyksiin. Täten moderaattori määrää, onko tietty kausaalisuhde olemassa.

Kun $M = 1$, niin jos X niin Y
Kun $M = 0$, niin ei jos X niin Y

1 ja 0 ovat X :n ehdollisia arvoja, jotka voivat olla myös kvalitatiivisia luokkia.

Ehjän tuetun asumisen mallin vaikuttavuuden arviointiin *moderaattoreita* löytyi neljä:

1. Nuoren suomen kielen taito Ehjän tuetun asumisen piiriin tullessa
2. Nuoren koulutustausta kotimaassaan/ennen Suomeen saapumista
3. Nuoren psykososiaalinen tausta ennen Suomeen saapumista (traumakokemukset yms.)
4. Suomen ulkopuolella asuvat sukulaiset

Perusmuuttujia ovat nuoren sukupuoli (taustakulttuurin roolimallit), entinen kotimaa ja sen kulttuuri, nuoren ikä, taustakulttuurin suhde yhteisöllisyyteen, uskonto, mahdolliset sukulaiset Suomessa sekä suhde ulkomailla asuviin sukulaisiin (entinen kotimaa, pakolaisleirit, perheen-yhdistäminen, sukulaisten sairaudet).

Väliin tulevat tekijät ovat prosessiin liittyviä käsityksiä siitä, että tietty toiminto aiheuttaa jonkin tuloksen. Tällainen on esimerkiksi ohjaajien rooli ja se, miten nuori tämän roolin hahmottaa. Näitä ovat esimerkiksi nuoren yhteiskunnallinen osallisuus, sosiaalinen osallisuus sekä arjenhallintaa. Näitä ovat myös sidosryhmätyö kunnassa sekä toimipisteiden sijainti ja kuntakohtaisten palvelujen vaihtelu. Suuren kaupungin maahanmuuttajayksikön resursseja ei voi suoraan verrat- ta kuntaan, jossa yksi sosiaaliohjaaja hoitaa käytännössä yksin lähes kaikki kunnallisen sosi- aalitoimen maahanmuuttaja-asiat.

Taustalla olevia muuttujia ovat esimerkiksi yhteiskunnallinen ilmapiiri suhteessa maahanmuut- toon (turvapaikkapolitiikka, rasismi). Ennen kuin voi olettaa integraation onnistuvan tehokkaas- ti järjestön tuetun asumisen avulla, on tärkeää, että yhteiskunnallinen asenneilmapiiri maa- hanmuuttajia kohtaan tukee nuorten integraatioprosessia. Taustamuuttujia ovat myös turva- paikanhakijoiden määrä, vastaanottoa säätelevä laki ja muut viranomaisohjeet ja -käytännöt. Prosessin sujumiselle on eduksi, että esimerkiksi turvapaikanhakuprosessit ja kuntapaikkojen myöntäminen toimii. Perusedellytys Ehjän toiminnalle kunnissa on se, että kunta tekee sopi- muksen Ehjän kanssa.

Ylimääräiset muuttujat selittävät tulosten variansseja yhdessä intervention kanssa. Voi olla hy- vin vaikea erotella intervention vaikutukset kaikkien mahdollisten muiden ylimääräisten muut- tujien vaikutuksista, jotka olisivat voineet toteutua yhtä hyvin ilman interventiota. Näiden ja muiden muuttujien mukanaolo ei kuitenkaan vähennä interventioon liittyvien syy- seuraussuhteiden arvoa. (Dahler-Larsen 2005,13) (Ks. lisää Vedung 1998) Ehjän tuetun asumi- sen mallin kohdalla ylimääräisiä muuttujia esiintyy esimerkiksi silloin, kun nuoret löytävät har- rastuksia myös muun kuin Ehjän toiminnan tai ohjaajien kautta. Samoin koulutuspaikka saate- taan järjestää muiden tahojen, esimerkiksi nuoren ensimmäisen suomalaisen koulun opettajan toimesta. Työhaussa nuori voi olla itse aktiivinen sen lisäksi tai siitä syystä, että Ehjän ohjaaja on perehdyttänyt nuoren työhaun menetelmiin hyvin.

3. Interventioprosessin vaikutukset

3.1 Lähtötilanne

Intervention perusrakenteet pohjautuvat Ehjän tuetun asumisen toimintamalliin, joka on esitelty muun muassa Ehjän Laatukäsikirjassa (Toivikko 2009). Ohjaustyön perustehtävänä on kohderyhmänä olevien nuorten sosiaalisen syrjäytymisen ehkäisy. Laatukäsikirjan mukaan nuoren tuloprosessi muodostuu seuraavista vaiheista: Arvio tuen tarpeesta (sosiaalityöntekijä, sijoituspaikan henkilökunta tai muu viranomainen), yhteydenotto Ehjä ry:n työntekijöihin ja hakulomakkeen täyttö. Nuori kutsutaan alkutapaamiseen, jossa hänelle kerrotaan tuen kannalta keskeiset asiat sekä sovitaan muuttoon liittyvät käytännön asiat.

Keskeisiä asioita ovat muun muassa tuen määräaikaisuus ja vapaaehtoisuus, ohjaajien työajat ja omaohjaajuus, ohjaajien vaitiolovelvollisuus ja tiedonkulku esimerkiksi sosiaalityöntekijälle, raportointi nuoren tuesta, vapaa-ajantoiminta sekä Oikeudet ja velvollisuudet –lomake.

Nuoret ovat asuneet Suomessa ennen Ehjän tuen piiriin tuloa. Heillä on kuntapaikka ja he ovat käyneet läpi oleskelulupaani liittyvät viranomaisprosessit.

Nuoret kuvasivat Ehjän tuen alun olleen usein hankalaa, koska opittavaa kielen ja käytäntöjen kanssa oli paljon. Ohjaajien apua nuoret kokivat tarvinneensa asioiden hoitamiseen tuen alussa paljon.

Ohjaajat kertoivat, että he eivät juuri saa taustatietoja nuorista tuen alkaessa muutoin kuin siten, että nuori itse kertoo asioistaan. Ohjaajat eivät saa dokumentteja nuorista. Tältä osin tuen alkuvaihe eroaa suomalaisnuorten kanssa aloitettavasta tuesta; lastensuojeluhistorian omaavien nuorten taustat on dokumentoitu hyvinkin tarkkaan. Lisäksi suomalaisnuorten taustat ovat usein traumaattisuudessaankin herkemmin hallittavia kuin yksin Suomeen tulleiden turvapaikanhakijataustaisten nuorten kokemukset.

Ohjaajat ovat varsin riippuvaisia nuorelta tulevasta informaatiosta. Ohjaajat totesivat kuitenkin, ettei Ehjän tuetun asumisen mallissa ole välttämätöntä tai tarpeen tietääkään nuorten taustoista. Nuori kertoo ajan kanssa sen, minkä hän haluaa kertoa. Tuki perustuu nuoren vapaaehtoisuuteen, luottamukseen ja dialogisuuteen.

Nuorten epätietoisuus ja hämmennys ohjaajien roolista ja tuen luonteesta vapaaehtoisuuteen perustuvana ja laitosasumista enemmän itsenäisyyttä vaativana tuen muotona tulivat esiin erityisesti lähtötilannetta kuvaavina tekijöinä. Ohjaajahaastatteluihin nousi esiin nuorten epätietoisuus siitä, mitä heiltä odotetaan. Tukimalli voi olla vaikea hahmottaa myös suhteessa laitosasumiseen, josta nuorilla on Suomessa ehtinyt tulla kokemusta.

Eräs ohjaaja kuvasi suhteen alun olevan vaivaantunutta ainakin nuorten puolelta. ”Sosiaalitädin” roolikuva voi olla vahvakin. Laitoksessa aiemmin asuneet nuoret saattavat mieltää tuen ensin kontrollin jatkumiseksi, eivätkä he heti ymmärrä tuen vapaaehtoisuutta.

”Siitä se sitten pikkuhiljaa lähtee”, kuvasi ohjaaja prosessia, jossa nuoren kohtelias ja vieraskohtelias käytös muotoutuu tuttavallisemmaksi ja rennommaksi.

Ohjaajien dialoginen lähestymistapa kuvastui vastauksista. Ohjaajille on luonnollista, että kahden ihmisen välille syntyvän luottamussuhteen luomiseen kuluu aikaa. Jos nuoren asenne on positiivinen, prosessi lähtee hyvin käyntiin.

Nuoret ovat yleensä vastaanottavaisia ja avoimin mielin liikkeellä, mutta heidän toiveensa avusta eivät aina ole realistisia.

Hämmennystä lisäävät yhteisen kielen vaikeudet. Ohjaajilla ei ole tulkkeja käytössään, vaan he käyttävät nuorten kanssa suomea ja joskus englantia.

3.2 Arjenhallinta

Nuoret tarvitsevat yleensä paljon ohjaajien tukea oppiakseen hoitamaan käytännön arkeen ja asioiden hoitoon liittyviä toimia. Ohjaajat hoitavat nuorten kanssa asioita niissä tilanteissa, joissa nuori liikkuu. Erityisesti paperiasiat ja byrokratia ovat nuorille vaikeasti hahmotettavia.

Tuen jo päättäneet nuoret muistelivat tarvinneensa ohjaajien apua asioiden hoitoon erityisesti tuen alussa. Ajan myötä nuoret oppivat hoitamaan asioitaan, ellei psykososiaalinen tilanne heikennä arjenhallintaa merkittävästi.

3.2.1 Psykososiaalinen tuki ja kohderyhmän erityispiirteet

Ehjän ohjaajien rooli nuorten psykososiaalisen tuen antajana on keskeinen. Ohjaajat voivat olla nuoren ainoita lähiaikuisia. Keskustelu ja kuuntelu ovat keskeisiä työmuotoja.

Kaikki ohjaajat uskoivat, että työskentely kohderyhmän kanssa on erilaista kuin suomalaisnuorten kanssa työskentely esimerkiksi kulttuuri-, kieli- ja koulutuserojen vuoksi.

Monella nuorella on äärimmäisen traumaattisia kokemuksia ja menetyksiä takanaan. Kohderyhmässä on mukana nuoria, joiden rankat taustat saavat heidät käyttäytymään erityisen haastavasti. "Taistelleen ruoasta, elämästä", kuvasi yksi ohjaaja näitä nuoria.

Isot traumat ja menetykset näkyvät tunnehäiriöinä. Nämä nuoret ailahtelevat, taantuvat hetkitäin, erilaiset tilanteet saattavat herättää yhtäkkiä vanhoja asioita mieleen ja nuori käyttäytyy järjettömällä tavalla.

Ohjaajat tietävät, että kaikille Ehjän tukikaan ei sovi tai ole riittävää. "Pahimmat" ovat pudonneet siitä, mitä suomalainen yhteiskunta vaatii. Nämä nuoret eivät pysy koulussa eivätkä saa töitä, "hommat luisuu, nuori menee silmissä alaspäin".

Ohjaajilla on myös onnistuneita kokemuksia siitä, kuinka nuori on saatu nousemaan vaikeastakin tilanteesta. Omaan elämään astuminen on haastava ja herkkä vaihe. Riskinä ohjaajat näkevät sen, jos nuori kokee, ettei hänellä ihmisenä ole väliä.

Vaikea tausta ja koulutustaustan puute aiheuttavat sen, että sääntöjen omaksuminen nopeasti on monelle nuorelle liikaa. Joskus nuorten oireilu purkautuu masentuneisuutena ja surumieli-syytenä sekä uniongelmina. Hyvin masentuneiden ja traumatisoituneiden nuorten kohdalla luottamuksellisen suhteen luominen vie aikaa. Välttelevään nuoreen on vaikea saada kontaktia.

Huonoja merkkejä ovat arjenhallinnan ja päivärytmin puute, asioiden unohtelu sekä laskujen maksaminen myöhässä tai ei ollenkaan. Selittämättömät poissaolot koulusta tai se, ettei nuori halua tavata ohjaajaa eikä päästä tätä kotiinsa, ovat myös varoitusmerkkejä. Yksi nuori oli haastattelujen aikaan psykiatrisessa hoidossa.

Huonoja merkkejä ovat myös väkivaltaisuus, depressiivisyys ja yleinen välinpitämättömyys. Aggressiivinen nuori voi käyttäytyä väkivaltaisestikin. Joissakin yksiköissä tällaista oli tapahtunut ohjaajia kohtaan, toisissa ei.

Huolestuttavaa käytöstä esiintyy erilaisissa arkipäivän tilanteissa. Nuori voi muuttua yhtäkkiä ja sulkeutua omaan surumielisyyteensä. Hän voi sulkeutua esimerkiksi suhteessa sosiaalityöntekijään, koulussa tai tulevaisuutta suunniteltaessa.

Jos perhe on entisessä kotimaassa ja siellä tapahtuu jotakin ikävää (sairaus, kuolema), eikä nuori pysty auttamaan, hän voi reagoida masennuksella. Myös Suomessa tapahtuvat vastoinkäymiset tai vaikkapa uutiset voivat laukaista masennusreaktion. Nuoren mieliala voi vaihdella äkillisesti. Seurauksena voi olla koulupoissaoloja ja nuori saattaa luovuttaa vähitellen kaikesta. Elämä alkaa tuntua toivottomalta.

Haastavien tilanteiden ratkaisukeinoina ohjaajat mainitsivat eritoten keskustelutuen ja nuoren "tsemppauksen". Ohjaaja pysyy itse rauhallisena ja johdonmukaisena, yrittää löytää nuoren kanssa onnistumisen mahdollisuuksia ja luoda nuoreen uskoa - "kannattaa yrittää".

Ohjaajat pyrkivät kompensoimaan "tsemppauksella" myös sitä epätoivon tunnetta, jota nuoret voivat tuntea kuunnellessaan vanhempien maanmiestensä huonoja kokemuksia esimerkiksi työsaannista. Ohjaajat soittavat nuorelle useammin, esimerkiksi päivittäin, tapaamisia järjestetään useammin ja nuorta huomioidaan tavallista enemmän. Ohjaajat voivat mennä koululle, jos kyseessä on koulusta lähtenyt ongelma, ja osallistua esimerkiksi riitojen selvittelyyn.

Joskus kouluhaluttomuudelle voi löytyä varsin yksinkertainen syy: nuori on liian helpossa ryhmässä, jolloin aika tuntuu valuvan hukkaan, tai hän päinvastoin on liian vaikeassa ryhmässä.

Mikäli nuori on erityisen haastava tai aggressiivinen, ohjaaja voi pyytää parityötä. Tällöin ohjaajien on oltava yksimielisiä estääkseen nuoren "splittaamisen" (toinen on kiva ja toinen ei).

Ohjaajat korostavat nuorille tuen vapaaehtoisuutta ja sitä, että tuen voi halutessaan lopettaa. Jos nuori ei saavu tapaamisiin, se ei ole kummallekaan osapuolelle tarkoituksenmukaista. Yhden nuoren kohdalla tuki alkoi toimia sen jälkeen, kun se virallisesti päätettiin. Nuori alkoi ottaa itse yhteyttä halutessaan ja häntä autettiin epävirallisesti. Tämä kertoo toiminnan joustavuudesta ja resurssien harmaasta kentästä.

3.2.2 Arjen askareet

Nuoret kertoivat saaneensa apua Ehjän ohjaajilta aina, kun tarvitsivat. Erityisesti nuoret olivat kokeneet tarvitsevansa apua suomalaisen yhteiskunnan käytäntöihin perehtymisessä kuten laskunmaksussa, Kelassa asiointissa jne. Nämä asiat olivat suurimmalle osalle nuoria hyvin vaikeita alussa, mutta he oppivat käytännöt pikkuhiljaa. Vain yksi nuori kertoi kokeneensa, että käytännön tuki oli joskus hiukan turhaa. Ohjaajien tarjoama käytännön tuki on erityisesti prosessin alkuvaiheessa tärkeää.

Ohjaajahaastatteluissa esiin nousevat huolestuttavat tilanteet kertovat ohjaajien käsityksen siitä, koska interventio on vaarassa epäonnistua ja kuinka tätä pyritään estämään. Ehjän Laatu-käsikirjan mukaan Ehjässä otettiin käyttöön riskianalyysi vuonna 2008. Riskianalyysi vaikuttaa siihen, tehdäänkö nuoren kanssa pari- vai yksilötyötä. Riskianalyysin mittareina käytetään seuraavia nuoren käytöksen oireita: nuori ei päästä työntekijöitä kotiinsa, nuori ei halua työntekijöiden näkevän koskaan huonettaan, epämääräinen kaveripiiri, väkivaltainen tausta, päihteiden käyttö, impulsiivisuus ja lyhytjänteisyys, jumittuminen ja takertuminen asioihin, aggressiivi-

nen puhe ja käytös, työntekijöiden jaottelu hyviin ja huonoihin, työntekijän oma intuitio (jännittynyt tunnelma nuoren seurassa, työntekijällä tapaamisten jälkeen ahdistunut olo), fyysisten rajojen kunnioittamattomuus, unettomuus, selittämättömät koulupoissaolot, nuori on oudolla tavalla poissaoleva tai vaikuttaa muuten sekavalta.

Ohjaajien haastatteluissa kartoitettiin ohjaajien käytännön tuntumaa siihen, mitkä ovat nuoren käytöksessä huolestuttavia merkkejä.

Ohjaajat kuvasivat seuraavia tilanteita:

Nuorta ei tavoiteta, nuori ei vastaa eikä saavu sovittuihin tapaamisiin

Uhkaava käyttäytyminen ohjaajaa kohtaan

Vetäytyminen, syrjäytyminen, hiljaisuus

Ulkoinen olemus, "ihmisestä näkee, miten hän voi"

Käyttäytymisen ja kaveripiirin muutos

Ohjaajien interventio tapahtuu edellä mainituissa tilanteissa nuorten arjessa ja jokapäiväisessä työskentelyssä. "Niissä tilanteissa, joissa nuorikin esiintyy", kuvasi eräs ohjaaja. Ohjaajat antavat nuorille konkreettisia ohjeita: Jos nuori on joutunut väärään porukkaan, ohjaaja kehottaa menemään eri porukkaan, lopettamaan juomisen jne. Tarvittaessa ohjaajat harjoittavat rohkeaa puuttumista nuoren tilanteeseen. Ohjaajat patistavat nuorta esimerkiksi lenkille, suihkuun tai syömään iltapalaa ja soittavat tarvittaessa perään tarkistaakseen, onko nuori tehnyt näin.

Avoimella vuorovaikutuksella nuorelta voi suoraan ja painostamatta kysyä, onko kaikki hyvin. Tarvittaessa ohjaaja voi ehdottaa hoitoonohjausta. Joillakin nuorilla on epäluuloja esimerkiksi mielenterveyspalveluja kohtaan. Ongelmistakin huolimatta nuoret ovat ohjaajien mukaan usein hyvin vieraanvaraisia.

Suurin osa nuorista kertoi perheeseen liittyvistä huolistaan ja ikävästään. Osalla oli joku sukulainen Suomessa, mutta perhettä myös ulkomailla. Jotkut nuoret yrittivät aktiivisesti saada perheenjäseniään Suomeen.

3.3 Sosiaalinen tilanne ja yhteiskunnallinen osallisuus

3.3.1 Ystävät

Sosiaalisten suhteiden vahvistaminen on yksi Ehjän toimintamallin tavoite. Nuorten on toivottavaa saada ystäviä, mielellään myös suomalaisia eikä pelkästään ”omanmaalaisia” tai muita turvapaikanhakijataustaisia nuoria. Ehjän ohjaajat tukevat nuoria ystäväverkoston luomisessa ja ohjaavat heitä myös taustakulttuuria edustavien yhteisöjen pariin.

Ohjaajien mielestä lähes kaikilla nuorilla on ystävyys-suhteita ja ystäviä on erityisesti Ehjän toiminnan puitteissa. Pääkaupunkiseudun arvioissa nousi esiin, ettei kaikilla nuorilla kuitenkaan ole ystäviä. Yksi ohjaaja mainitsi, että erityisesti nuoren psyykinen tila vaikuttaa ystävien saamiseen. Ne, joille tutustuminen on hyvin vaikeaa, on erityisen tärkeää ottaa mukaan.

Joillakin nuorilla on ystäviä jo ennen Ehjän tukeen tuloa. Tällöin Ehjän toiminta voi vahvistaa vanhoja ystävyys-suhteita. Nuoret tutustuvat toisiinsa myös esimerkiksi leireillä, dvd-illoissa ja koulussa. Omanmaalaisia ystäviä löytyy myös uskonnon ja kirkon kautta.

Ohjaajat arvioivat, että suurella osalla nuoria on ystäviä myös Ehjän toiminnan ulkopuolella. Suomalaisia ystäviä nuorilla on ohjaajien mukaan melko vähän. Ne, joilla kotoutuminen on pitkällä ja joilla on työ, on enemmän myös suomalaisia ystäviä. Suomalaisiin voi tutustua myös harrastuksien kautta, jotkut nuoret ovat löytäneet suomalaisia ystäviä esimerkiksi biljardia pelaamalla.

Eräs ohjaaja korosti, että tutkimushetkellä tuen piirissä olleilla nuorilla kotoutumisen aste ei ole suoraan verrannollinen siihen, kauanko nuori on ollut Suomessa (esimerkiksi vastaanottokeskuksessa).

Kaikki ohjaajat totesivat, että nuorten ystävät ovat enimmäkseen samasta lähtömaasta kuin nuori itse ja harvemmin suomalaisia. Parhaat ystävät löytyvät yhteisistä taustoista: Yhteinen kieli, kulttuuri ja kansallisuus yhdistävät ja luovat turvallisuutta.

Pääkaupunkiseudun ohjaajat kertoivat kuitenkin nuorista, jotka eivät huonojen kokemusten vuoksi halua olla tekemisissä omanmaalaisien kanssa. Nämä nuoret voivat olla hyvin yksinäisiä, sillä suomalaisiin on vaikea saada kontaktia.

Yksi haastatelluista nuorista kertoikin olevansa ”yksinäinen susi”, joka pitää vain harvakseltaan puhelimitse yhteyttä sukulaisiin, joista kaikki asuvat ulkomailla. Hänellä oli kuitenkin kavereita Suomessa.

Kaikki haastatellut tuen jo päättäneet nuoret kertoivat saaneensa ystäviä sekä Ehjän aikana että tuen päättymisen jälkeen. Haastatteluhetkellä suurimmalla osalla oli myös suomalaisia ystäviä sekä ystäviä myös muista maista kuin heidän entisestä kotimaastaan. Kaikilla on myös omanmaalaisia ystäviä. Yksi poika kertoi omanmaalaisien ystävien löytyneen Ehjän aikana Ehjän ulkopuolelta, Ehjän toiminnan kautta löytyi muita ulkomaalaisia ystäviä.

Kaksi nuorta mainitsi erikseen löytäneensä ystäviä myös työpaikalta. Muutama nuori oli saanut lisää ystäviä ja myös suomalaisia ystäviä nimenomaan tuen päättymisen jälkeen. Tämä on tuen onnistumisen suhteen positiivista.

Vaikka jotkut nuoret kärsivät yksinäisyydestä, oli nuorten joukossa myös laajaa kaveripiiriä kerääviä henkilöitä. Yksi nuori pääkaupunkiseudulta kertoi saaneensa ystäviä Ehjän aikana ja saavansa uusia ystäviä edelleen "sieltä täältä, ehkä liikaakin". Kavereita hänellä on ympäri maailmaa ja aina myös suomalaisia – ystäväystyminen on hänelle helppoa, hänen tapansa olla.

3.3.2 Harrastukset

Yksi Ehjän toiminnan tavoitteista on nuorten vapaa-ajan aktivoiminen. Nuorten harrastustoiminta auttaa heitä integroitumisessa ja kohentaa mielialaa.

Harrastuksessa käymisen tärkeä tavoite on aktivoida nuori toimintaan kotinsa ulkopuolelle. Liikuntaharrastus edistää myös fyysistä terveyttä. Se, onko harrastus yksilö- vai joukkuelaji, vaikuttaa lähtökohtaisesti harrastuksen yhteisöllisiin vaikutuksiin. Yksilölajiakaan nuoret eivät kuitenkaan välttämättä harrasta yksin – pääkaupunkiseudulla ohjaaja mainitsi erityisesti nuorten harrastavan yksilölajeja, esimerkiksi kuntosalilla käyntiä, kavereiden kanssa porukassa. Nuoret voivat lähteä tapahtumiin myös Ehjän ohjaajan kanssa. Koska tämän lisäksi harrastukset tuntuvat painottuvan joukkuelajeihin ja erilaisiin tapahtumiin, voi Ehjän nuorten harrastustoimintaa pitää luonteeltaan varsin yhteisöllisenä.

Suurella osalla nuoria on harrastus, joillakin useita. Harrastukset löytyvät usein Ehjän kautta ohjaajien tuella. Toisinaan nuori on aloittanut harrastamisen jo ennen Ehjän tuen piiriin tuloa, esimerkiksi pienryhmäkodissa tai ryhmäkodissa. Joissakin tapauksissa nuori harrastaa kaverien innoittamana. Ihan yksin nuori harvoin aloittaa harrastamisen. Ohjaajat ovat usein nuoren harrastuksessa mukana. Kaikilla nuorilla harrastuksia ei kuitenkaan ole etenkin pienillä paikkakunnilla.

Erityisesti pojat harrastavat urheilua, esimerkiksi uintia, kuntosalia, jalkapalloa ja muita palloilulajeja. Ehjällä on omaa toimintaa ja ohjaajat voivat suositella nuorelle esimerkiksi nuoren kulttuuriyhteisön järjestämiä pelivuoroja (esimerkiksi somaliyhteisö). Yksi Ehjän tuen jo päättänyt nuori kertoi harrastaneensa Ehjän aikana liikunnan lisäksi musiikkia ja harrastavansa sitä edelleen.

Yksi ohjaaja totesi, että tytöillä harrastuksia on vähemmän tai ne painottuvat eri tavoin kuin pojilla. Liikuntaharrastuksia tytöillä ei niinkään ole, joskus kuntosali tai uiminen naistenvuorolla, mutta useimmiten esimerkiksi käsitöiden tekemistä, elokuvia ja kavereiden tapaamista – harrastuksia, jotka eivät ole yhtä säännöllisiä tai fyysistä kuntoa edistäviä kuin esimerkiksi viikoittainen salivuoro. Tanssi kuitenkin kiinnostaa joitakin tyttöjä. Pääkaupunkiseudulla jotkut tytöistä osallistuvat Tyttöjen Talon järjestämään toimintaan.

Ohjaajien mukaan jotkut tytöistä ovat tulleet äideiksi varsin nuorina, mikä osaltaan vaikuttaa näiden tyttöjen harrastusmahdollisuuksiin.

Kuntakohtaisia eroja on siinä, kuinka merkittävää Ehjän tiloissa järjestetty toiminta on osana paikkakunnan muuta harrastustarjontaa.

Ehjän tuen päättäneet nuoret muistelivat Ehjän järjestämiä leirejä ja muuta vapaa-ajantoimintaa kuten elokuvailtoja. Näitä nuoret toivoivat myös lisää: "Enemmän peliä, mennään johonkin, matkustetaan Helsinkiin, mennään elokuviin."

3.3.3 Koulu

Ehjän ohjaajat ja osa aiempien koulujen opettajista etsivät aktiivisesti nuorille koulutuspaikkoja ja jatkokoulutusmahdollisuuksia. Yleensä koulupaikka järjestyy tuessa oleville nuorille.

Osa nuorista on jo käynyt peruskoulua ennen Ehjän tukeen tuloaan, jotkut ovat osallistuneet esimerkiksi vastaanottokeskuksen kielikouluun. Aina nuorelle ei järjesty hänelle sopivaa paikkaa, esimerkiksi luku- ja kirjoitustaidottomille nuorille oikean paikan löytäminen voi olla vaikeaa. Jotkut nuoret turhautuvat liian helppoon kouluun ja kuitenkin ammattiopinnot voivat olla heille liian vaikeita. Joukossa on myös nuoria, jotka eivät kykene käymään koulua psyykkisten ongelmien vuoksi, vaikka heillä on koulupaikka.

Kaikilla haastatelluilla Ehjän tuen päättäneillä nuorilla oli koulu-, työharjoittelu- tai työpaikka haastatteluhetkellä. Nuoret ovat suuntautumassa muun muassa ravintola-, kotitalous- sekä tehdastyöaloille (tietoliikenne).

3.3.4 Työpaikka

Ohjaajien mukaan nuorille järjestyy koulujen ja työvoimatoimistojen kautta työharjoittelupaikkoja usein, mutta ei aina. Muuten työnsaanti on varsin vaikeaa. Haastatteluhetkellä yksi ohjaaja totesi, ettei hänen yksiköstään yksikään nuori ollut saanut kesäksi töitä. Yksi ohjaaja arvioi, että kaksi tai kolme nuorta kymmenestä löytää töitä.

Tilanne riippuu myös nuoresta, osa rohkaistuu aktiiviseen työnhakuun, ja jotkut eivät osaa hoidtaa esimerkiksi haastattelutilannetta. Ohjaajien vahva tuki on työnhaussa tarpeen.

Ilman työkokemusta töitä on vaikea löytää, vaikka työhalukkuutta olisi paljon. Nuorilta vaaditaan paljon sinnikkyyttä.

Tuen päättäneiden nuorten joukossa oli työnhaussa onnistuneita: yksi sai ohjaajan tuen avulla kaksi vuotta aiemmin työpaikan ja työskentelee siellä edelleen. Toinen nuori työskentelee jo kolmatta kesää samassa kesätyöpaikassa.

Tuen päättäneistä nuorista neljä sai koulupaikan Ehjän tuen aikana. Yhdellä oli koulupaikka jo ennen Ehjän tuen aloittamista. Yksi nuorista kertoi hankkineensa koulupaikan itse.

3.3.5 Suomen kielen taito

Ohjaajien haastatteluista nousi esiin se, että nuorten kielitaito vaihtelee suuresti. Joillakin kielitaito on varsin hyvä. Monella kirjoitus- ja lukutaito on eritoten tuen alussa heikko. Erityisesti käsitteellinen ajattelu on osalle nuorista vaikeaa. Nuoret saattavat käyttää suomea Ehjässä ja koulussa, mutta eivät välttämättä keskenään puhuessaan.

Joillakin nuorilla kielitaito kehittyy koko ajan paremmaksi ja rohkeus käyttää suomen kieltä lisääntyy ajan myötä. Toisilla nuorilla aika ei auta, syystä tai toisesta kielitaito ei kehity.

Kielenoppiminen vaihtelee riippuen nuoren aiemmasta koulutaustasta sekä yleisestä elämäntilanteesta ja nuoren muista huolista. Ohjaajat puhuvat nuorille pääasiassa suomea ja keskustelu etenee ainakin selkokielellä. Ne, joille kirjoittaminen on hyvin vaikeaa, joutuvat tekstintuotantoa vaativassa koulussa haasteiden eteen.

Tuen jo päättäneitä nuoria haastateltiin suomeksi ja kaikki vastasivat suomeksi. Moni nuorista mainitsi tuen alussa tarvinneensa ohjaajien tukea puutteellisen kielitaidon vuoksi.

3.4 Sidosryhmätyöskentely

Ohjaajien työmenetelmät perustuvat dialogisuuteen ja verkostoitumiseen. (Toivikko 2009) Dialogisuus liittyy tapaan, jolla nuori kohdataan ja verkostoituminen työskentelyyn ammatillisten sidosryhmien kanssa. Ohjaajat tekevät yhteistyötä niiden tahojen kanssa, joiden kanssa asiakasnuoret ovat tekemisissä.

3.4.1 Sosiaalityöntekijät

Kuntien maahanmuuttotyön resurssit vaikuttavat Ehjän toimintaan käytännössä. Kaikki haastatellut sosiaalityöntekijät näkivät Ehjän nuorten arkeen jalkautuvan toiminnan tärkeänä. Ehjän ohjaajien kokonaisvaltainen työtapa koettiin voimavarana ja lisäresurssina. Päällekkäisyyttä työnkuviissa ei raportoitu missään yksikössä.

Esimerkiksi yhden sosiaalityöntekijän vastuulla olevaan kunnalliseen maahanmuuttotyöhön jää keskeisiä tehtäviä, joita sosiaalityöntekijä ei ehdi tehdä ensisijaisesti hoidettavien paperitöiden lisäksi.

Suuressa kaupungissa, jossa toimii laajamittainen kunnallinen maahanmuuttajasektori, Ehjän toiminta näyttäytyy pientä paikkakuntaa enemmän sosiaalitoimea täydentävänä mallina, jossa sosiaalityöntekijä pyrkii kohdentamaan ja jäsentämään yhteistyötä, pitämään sen ikään kuin hallussaan. Tässä yhteydessä nousi esiin myös sosiaalityöntekijän tarve turvata nuoren yksityisyydensuojaa ohjaajien suhteen tietyissä tilanteissa.

Sosiaalityöntekijä pääkaupunkiseudulla ehdotti Ehjälle työnjakoa helpottavan suunnitelman laatimista kirjallisena.

Toinen sosiaalityöntekijä toivoi palvelun laajentamista valtaväestöllekin. Monet suomalaiset nuoret voivat olla käytännössä täysin vailla aikuista tukea täyttäessään 18 vuotta.

Yksi sosiaalityöntekijä nosti esiin Ehjän roolin palveluntarjoajana – hän haluaa nähdä ja seurata, mitä palvelulla tehdään ja saadaan aikaan. Hän kuitenkin korosti toiminnan yhteistyöluonnetta koko prosessin aikana nuorten valinnasta tuen päättämiseen.

Kyseinen työntekijä antoi Ehjän toiminnasta erittäin positiivisen arvion. Hänen mukaansa asiakkaat olisivat ilman Ehjää suorastaan tuuliajolla, sillä yksi työntekijä ei pysty hoitamaan asiakkaiden käytännön asioita, kun toimistolla asioi 5-7 asiakasta päivittäin. Pienessä kunnassa myös kansallisuusryhmät ovat pieniä eikä taustatukea löydy muilta tahoilta siten kuin suurissa kunnissa.

Työntekijä on tekemisissä kaikkien Ehjän työntekijöiden kanssa paikkakunnalla ja kokee voitavansa soittaa siellä kenelle tahansa. Kaikki tietävät asiat hyvin, tieto välittyy eikä se ole rajoitunutta. Yhteydenpito on päivittäistä, sosiaalityöntekijä huolehtii paperiasioista ja voi sopia Ehjän työntekijöiden kanssa esimerkiksi nuoren ruokaostoksista, uimaan opettamisesta tai posti liikenteen hoidosta.

Tällaisessa tilanteessa Ehjän ohjaajien tekemä asiointityö ja kotikäynnit täydentävät resurssipuolassa olevan sosiaalityöntekijän työtä. Sosiaalityö maahanmuuttajien kanssa, kotoutuminen ja

tutkimuksen kohderyhmän integroituminen vaativat sellaista ohjaustoimintaa, jota Ehjä tarjoaa. Pelkkä paperiasioiden hoitaminen ja tapaamiset esimerkiksi kerran kuukaudessa toimistossa eivät ole riittävä tukimuoto yksin Suomeen saapuneille maahanmuuttajanuorille.

Yksi sosiaalityöntekijä kuvasi Ehjän toimintaa hyväksi, mielenkiintoiseksi palveluksi, jossa on tyytyväisiä asiakkaita ja jota on enää harvoin tarjolla kasvottomaksi muuttuneessa palvelujärjestelmässä.

3.4.2 Muut sidosryhmät

Haastatteluista nousi esiin, että yhteistyön sujumisen kannalta yksittäisten ihmisten toimintatavat ovat varsin ratkaisevia.

Verkostotyötä ohjaajat tekevät kunnan sosiaalityöntekijöiden lisäksi muun muassa koulujen opettajien, vastaanottokeskusten työntekijöiden, lääkärin, psykologien ja nuorten mahdollisten perheenjäsenten kanssa.

Yhteistyö parantaa osaltaan Ehjän ohjaajien tietoa ja tätä kautta otetta nuoren arkielämään: Yhteistyössä pohditaan, mikä nuoren tilanne on ja voisiko nuoren ohjata palveluun, mitä hänellä ei vielä ole. Ohjaaja näkee nuoren arjen läheltä ja voi tuoda tähän liittyen esiin oman näkemysensä. Yhteistyö palvelee nuoren jaksamista ja pärjäämistä. Esimerkiksi tieto siitä, että nuori ei olekaan ollut koulussa, vaikka on näin väittänyt, voi tulla tietoon kouluyhteistyön kautta.

Kelan ja työvoimatoimiston kanssa ohjaajat pyrkivät löytämään nuorelle sopivaa päivätoimintaa. Koulun kanssa he keskustelevat siitä, miten nuorella menee elämässä ja miltä tulevaisuus näyttää. Sosiaalityöntekijän kanssa käsitellään esimerkiksi rahaan ja elämänhallintaan liittyviä asioita.

Yhteistyössä olisi ohjaajien mukaan kehitettävää, vaikka kokonaisuus toimii pääsääntöisesti. ”Joskus se toimii, toisinaan ei lainkaan”, kuvasi yksi ohjaaja. Pitkäaikaisten tuttujen kanssa työskentely sujuu erään ohjaajan mukaan usein hyvin. Hankaluuksia aiheuttaa esimerkiksi se, että jotkut yhteistyökumppanit eivät koe tarvetta keskustella 18 vuotta täyttäneiden nuorten asioista.

3.5 Tukiprosessin päätyminen

Ehjän toimintamallin (Toivikko 2009) mukaisesti nuoren lähtöprosessin tavoitteena on valmistaa nuorta tuen jälkeiseen elämään. Erityisen tärkeää on varmistaa, että nuori osaa pulmatilanteissa oma-aloitteisesti kysyä neuvoa, kun ei itse ymmärrä jotakin asiaa. Mikäli nuori tarvitsee jatkotukea Ehjässä, tuen jatkoa harkitaan tapauskohtaisesti nuoren sosiaalityöntekijän kanssa yhteistyössä. Tavoitteet lähtöön valmistautumisessa ovat

1. Valmistautuminen tuen jälkeiseen elämään
2. Tulevaisuuden rakentaminen ja jatkotuen tarpeen kartoitus
3. Tuen päättäminen yhteisesti ja sovitusti

Mikäli nuorella on tuen päätyttyä työpaikka, tukiprosessi on vaikuttanut hyvin. Työn löytäminen on yksi suurimmista haasteista. Myös koulupaikka ja koulun sujuminen kertoo integraatioprosessin vakaasta tasosta.

Nuorten ystävyysuhteiden ja harrastustoiminnan tukeminen on tärkeä osa-alue. Ehjän ohjaajat kykenevät tukemaan nuoria ja järjestämään vapaa-ajantoimintaa.

Kaikilla haastatelluilla, Ehjän tuen jo päättäneillä nuorilla oli haastatteluhetkellä työharjoittelu-, koulu- tai työpaikka. He myös harrastivat ja solmivat ystävyysuhteita, myös suomalaisiin nuoriin. Tätä voi pitää Ehjän toimintamallin hyvänä tuloksena.

Tuen piirissä on kuitenkin myös yksinäisyydestä kärsiviä nuoria. On myös mahdollista, että osa nuorista vähentää harrastamista tuen jälkeen esimerkiksi rahapulan vuoksi.

Tuen jo päättäneiden nuorten haastattelujen perusteella tukiprosessi oli näiden nuorten kohdalla vaikuttanut hyvin. Nuoret itse arvioivat Ehjän toiminnan auttaneen heitä paljon.

Psykosomaattisen oireilun vaikutuksia nuorten integraatioon on vaikea ennustaa. Haastatteluisa nuorilta tiedusteltiin heidän tämänhetkistä vointiaan, sekä muun muassa heräämis- tai nukahtamisvaikeuksia ja Suomessa viihtymistä.

Suurin osa haastatelluista nuorista kertoi voivansa pääsääntöisesti hyvin. Yksi nuorista kertoi voivansa tällä hetkellä hieman aiempaa huonommin. Hän kaipasi eritoten Ehjän järjestämää vapaa-ajantoimintaa. Nuoret kertoivat myös alakulosta esimerkiksi perheenjäsenten tilanteeseen tai työpaineisiin liittyen.

Osa tuen jo päättäneistä nuorista kertoi, että nukahtamisessa on vaikeuksia. Yksi kertoi nukkuvansa päivisin. Sitä, että nuori kertoo heräämisen aikaisin aamulla töihin olevan vaikeaa, ei voi pitää huolestuttavana merkinä, koska hän kuitenkin lähtee aamuisin töihin.

Tukiprosessi on onnistuneesti vaikuttava, jos sekä nuorella että ohjaajalla on tunne siitä, että tuen tarve on vähentynyt siinä määrin, että tuen päättämiseksi on tarve. Erään sosiaalityöntekijän mielestä tuen päättämisen tarpeen huomaa usein nuoresta.

Toinen sosiaalityöntekijä kuvasi nuorissa tapahtuneen prosessin aikana itseluottamuksen kasvua, nuori uskalsi ottaa yhteyttä, häneen tuli rohkeutta, hän kiinnostui monista asioista, hän kiinnostui harrastuksista ja löysi uusia harrastuksia, aktivoitui – ”sai mallin, että näinkin voi tehdä, mennä paikkoihin ja osallistua”. Kyseisessä tapauksessa tuki oli aluksi tiiviimpää ja sisälsi enemmän kotikäyntejä, loppua kohden asiakas oli aktiivisempi ja tuli mukaan itse. Tämä on

Ehjän työn näkökulmasta onnistuneen tuen merkki. Koska kaikki asiakassuhteet eivät pääty näin luontevasti, kiinnittyy huomio jälkitukeen.

Ehjän malli on joustava myös jälkitukivaiheessa. Harmaalle kentälle toiminnassa kuitenkin siirytään silloin, jos tuki käytännössä jatkuu huomattavasti yli 1-2 kk jälkitukivaiheen ajan.

Kaikki haastatellut tuen päättäneet nuoret kertoivat viihtyvänsä hyvin Suomessa. Neljä nuorista sanoi haluavansa asua Suomessa. Yksi nuorista haluaa asua Suomessa, kunnes sota kotimaassa päättyy. Yksi nuori kertoi, ettei halua jäädä eläkkeelle Suomessa, mutta hänellä ei toisaalta ole muutaakaan paikkaa, jossa hän tuntisi olonsa kotoisaksi.

Tuen päättäneiden nuorten kuvauksista nousi kuitenkin esiin se, että tuen päättyminen aiheuttaa nuoren elämään haasteita. Yksi nuori kertoi miettineensä, onko hän jollakin tapaa paha, kun hän ei enää saa pitää ohjaajia tukena.

Yksi nuori arveli Ehjän tuen auttaneen häntä paljon hänen huomaamattaankin. Hän kokee aikuistuneensa eikä koe tarvitsevänsä ohjaajien tukea. Ystävinä ohjaajat sen sijaan ovat hänelle edelleen tärkeitä ja hän korosti pitävänsä ohjaajiin yhteyttä ”hyvinä mimmeinä, joiden kanssa voi heittää läppää”. Tälle nuorelle ongelma oli käytännössä se, että hänellä ei tuen päättyttyä ollut taloudellisia mahdollisuuksia vapaa-ajanviettoon muualla kuin kodissa. Ehjän tuen aikana hän oli Ehjän järjestämän toiminnan lisäksi saanut esimerkiksi elokuvalippuja, joita hän kaipasi haastatteluhetkellä voimakkaasti.

Joillakin nuorilla oli vaikeuksia jäsentää aikaa siten, että he olisivat esimerkiksi osanneet kertoa, kuinka kauan olivat olleet Ehjän tuen piirissä. Tämä kuvaa elämänhallinnan haurautta tuen päättymisen jälkeenkin joidenkin ulkoisesti hyvin pärjäävien nuorten kohdalla.

Säännöllisten vapaa-ajantapaamisten järjestäminen tuen jo päättäneille nuorille toisi vankempaa seurantapohjaa tukikokonaisuudelle.

3.6 Lomakeseuranta

Lomakekyselyssä nuorilta tiedusteltiin, siivoavatko he kotiaan säännöllisesti. Nuoret eivät kokee kodin puhtaanapitoa ongelmalliseksi. Varsinais-Suomessa kaikki vastaukset liikkuvat keskitason yläpuolella (4-5) eli nuoret siivoavat, pesevät pyykkiä ja vaihtavat lakanat mielestään usein. Vaasan seudulla ja pääkaupunkiseudulla hajontaa oli enemmän pääosin keski- ja hyvän tason välillä. Selkeitä kehityslinjoja ei noussut esiin.

Kysymyksillä siitä, nukahtavatko ja heräävätkö nuoret helposti, pyrittiin saamaan tietoa nuorten henkisestä hyvinvoinnista. Samaa tavoiteltiin väittämällä "Minulla on tylsää". Henkisen hyvinvoinnin alueella nuorten arviot eivät olleet yhtä korkealla kuin kodinhoidon alueella. Vastaukset liikkuvat Varsinais-Suomessa keskitason molemmilla puolilla, Vaasan seudulla hiukan sen alapuolella. Pääkaupunkiseudulla hajontaa oli paljon ja arviot liikkuvat keskitason alapuolella. Heräämisen suhteen oli havaittavissa pientä paranemista seurantajakson aikana.

Elämän tylsyys pysyi yhdellä nuorella keskitason tuntumassa heilahdellen, mutta suuria muutoksia ei noussut esiin.

Kaveripiiriä ja sosiaalisia suhteita mitattiin kuudella kysymyksellä. Nuorilta tiedusteltiin, kutsuvatko he kavereitaan kotiinsa tai tapaavatko heitä kodin ulkopuolella. Heiltä kysyttiin myös, ovatko kaverit kotoisin samasta maasta kuin nuori itse ja onko nuorella suomalaisia kavereita. Lisäksi nuorilta kysyttiin, onko heillä riittävästi kavereita ja viettävätkö he aikaansa yksin.

Nuorten välillä nousi esiin selviä yksilöllisiä eroja. Osalla nuorista oli paljon kavereita, jotkut kärsivät yksinäisyydestä. Nuoret tapaavat kavereitaan paljon kodin ulkopuolella, mutta suurin osa kutsuu heitä myös kotiinsa.

Pääkaupunkiseudulla asuvilla nuorilla on paljon "omanmaalaisia" kavereita, muilla paikkakunnilla hajontaa on enemmän. Suomalaisia kavereita on kyselyn perusteella noin yhdellä kolmasosalla nuorista, mutta tilanteet vaihtelivat.

Kolme nuorista oli hyvin tyytyväisiä kavereidensa määrään (asteikko 4-5). Yksi nuorista oli sitä mieltä, ettei hänellä ole lainkaan tarpeeksi kavereita (asteikko 1). Hän arvioi viettävänsä aikaa yksin usein. Hänen kavereissaan ei ollut suomalaisia. Muiden arviot liikkuvat keskitasolla. Nuoret arvioivat viettävänsä aikaa myös yksin melko usein.

Joidenkin nuorten tilanne parani jakson aikana hiukan, mutta monella arviot pysyivät vakioina. Varsinais-Suomen nuorista yksi arvioi kaverisuhteensa selvästi myönteisemmin kuin muut. Seurantajakson aikana tyytyväisyys kaverien määrään nousi, vaikka se oli alussakin korkea (4-5). Tämä nuori vietti aikaansa jonkin verran myös yksin. Hänen kaveripiiriinsä kuului myös suomalaisia nuoria ja suomalaisten kaverien osuus nousi seurantajakson aikana keskitasoa korkeammalle (3-4). Omanmaalaisia ystäviä tällä nuorella ei alkuun ollut juurikaan, mutta seurantajakson aikana heidänkin osuutensa kasvoi.

Nuorilta tiedusteltiin heidän koulunkäyntinsä sujumista ja suhdetta työntekoon. Koulunkäynti sujui nuorten mielestä varsin hyvin ja seurannan aikana näkyi nousuakin. Varsinais-Suomessa ja Vaasan seudulla nuoret arvioivat koulunkäynnin sujuvan keskitasoa paremmin, pääkaupunkiseudulta raportoitiin keskitasoa.

Kaikki Vaasan seudun ja Varsinais-Suomen nuoret suhtautuivat seurantajakson lopussa työnte-
koon hyvin positiivisesti. Pääkaupunkiseudulla kahdella nuorella näkyi nousua keskitasolle. Toi-
nen nuori menetti kiinnostuksensa työnte-
koon kokonaan tuen päättyttyä.

Taloudenhallintaa mitattiin kolmella kysymyksellä. Kysymys pankkiautomaatin käytöstä ei kui-
tenkaan anna nuoren itsenäisyydestä kunnollista kuvaa. Kuten yksi ohjaaja huomautti, nuoret
maksavat laskunsa usein netissä, eivät siis pankkiautomaatilla.

Nuorten arviot taloudenhallinnastaan ovat keskitasoa tai korkeita. Nuoret maksavat pääsään-
töisesti laskunsa ajoissa eivätkä lainaa rahaa kavereiltaan kovin usein. Nuori, jonka tuki päättyi
seurantajakson aikana, jätti tuen päättyttyä laskuja hyvin usein maksamatta.

Lähes kaikilla nuorilla oli mielestään paljon harrastuksia. Suurin osa halusi silti harrastaa
enemmän. Seurantajaksoon osui kesäloma, mikä on voinut vaikuttaa harrastustoimintaan. Ar-
vioista välittyi kuitenkin korkea halu aktiiviseen harrastamiseen.

Varsinais-Suomessa nuorten tarve saada ohjaajan apua laski keskitasolle seurannan aikana.
Vaasan seudulla tarve pysyi kaikilla nuorilla korkeana. Pääkaupunkiseudulla kahden nuoren tar-
ve liikkui keskitason tuntumassa. Yksi nuori tarvitsi koko seurannan ajan paljon apua ja tarve
oli tuen päätymisen jälkeen korkea. Hän myös toivoi paljon lisää tapaamisia ohjaajien kanssa
tuen päättyttyä. Yleisesti ottaen nuorilla ei ollut suurta tarvetta tavata ohjaajaa nykyistä enem-
män Varsinais-Suomessa eikä pääkaupunkiseudulla, Vaasan seudulla tarvetta oli eniten.

Nuoret toivoivat jonkin verran lisää tapaamisia ohjaajien kanssa. Yhdellä nuorella tarve väheni
seurantajakson aikana. Tämän nuoren tyytyväisyys kaverisuhteisiin kasvoi seurannan aikana.

Nuoret arvioivat saapuvansa sovittuihin tapaamisiin hyvin koko seurantajakson ajan. Nuoret
arvioivat sitoutuvansa ystävien, kavereiden, työ- ja koulukavereiden sekä omaohjaajien kanssa
tehtyihin sopimukseen erittäin hyvin tai keskitasoisesti. Nuoret kokivat olevansa hyvin vahvasti
sitoutuneita myös perheeseensä ja sukuun.

Nuoret arvioivat hoitavansa asioitaan keskimääräisesti tai melko usein yksin. Asioiden hoitami-
nen yksin lisääntyi hieman muutaman nuoren kohdalla. Kaikki nuoret käyttivät julkisia liikenne-
välineitä, usein tai silloin tällöin.

Kaikilla nuorilla oli tulevaisuudensuunnitelmia, seitsemällä nuorella runsaasti.

Nuorten osallistumisessa uskonnolliseen toimintaan oli suuria yksilöllisiä eroja molemmissa ää-
rilaidoissa. Seurantajakson aikana suuria muutoksia ei näkynyt. Neljällä nuorella uskonnollinen
osallisuus pysyi samalla tasolla koko jakson ajan. Näistä nuorista kolme oli uskonnollisesti hyvin
aktiivisia ja yksi ei lainkaan. Kolmella nuorella osallistuminen väheni hieman ja kahdella nousi
hieman.

Yhdellä nuorella osallistuminen nousi vähäisestä keskitasolle. Yksi nuori osallistui koko seuran-
tajakson ajan uskonnolliseen toimintaan hyvin aktiivisesti (5). Yksi nuorista ei osallistunut us-
konnolliseen toimintaan (1).

Kyselylomakkeessa tiedusteltiin nuorten tunnetta Suomeen kuulumisesta. Suuria muutoksia
seurannan aikana ei juuri näkynyt. Nuoret raportoivat pääosin keskitasoista tai korkeaa Suo-
meen kuulumisen tunnetta.

Seurannan alussa kuusi nuorista tunsu kuuluvansa Suomeen hyvin ja kolme keskitason verran. Viisi nuorista tunsu kuuluvansa Suomeen hyvin seurannan lopussa, kolmen arvio oli keskitasolla. Yksi nuori tunsu kuuluvansa Suomeen melko hyvin, kunnes tuen loputtua hänen arvionsa painui alimmalle tasolle. Uskonnollinen osallisuus hänellä oli koko ajan hyvin korkea.

Yhdellä nuorella tunne Suomeen kuulumisesta laski seurannan aikana keskitasolle (3). Muilla osa-alueilla hänen tyytyväisyytensä kuitenkin lisääntyi, esimerkiksi kaverien määrä kasvoi. Uskonnolliseen toimintaan hän ei osallistunut.

Yksi aktiivisesti uskonnolliseen toimintaan osallistuva nuori tunsu koko seurantajakson ajan kuuluvansa Suomeen erittäin hyvin (5). Hänen tyytyväisyytensä muun muassa kaverien määrään lisääntyi seurantajakson aikana eli nousi matalasta keskitasolle.

Kyselyseurannan pohjalta asiakasnuorista voi luoda muun muassa seuraavanlaisia tyyppittelyjä seuraamalla luvussa 2.5 esitettyjä väittämiä ja polkuja:

Nuori toivoo enemmän kavereita. Hänellä on harrastuksia, mutta hän toivoo niitä enemmän. Hänellä on positiivinen käsitys itsestään työntekijänä. Hän tuntee kuuluvansa Suomeen. Uskonnollinen aktiivisuus voi tässä yhteydessä olla nuorelle yksi voimavara lisää.

Nuori ei ole tyytyväinen kavereidensa määrään tai hän saa ainoastaan omanmaalaisia ystäviä. Hänen kiinnostuksensa työntekoon kasvaa selvästi seurantajakson aikana, mikä on varsin positiivinen merkki. Hän kokee myös koulunkäyntinsä parantuneen selvästi. Samaan aikaan hänen tunteensa Suomeen kuulumisesta kuitenkin laskee. Samalla nuoren tarve tavata ohjaajaa tai tukeutua häneen vähenee. Nuori kuitenkin haluaisi harrastaa nykyistä enemmän ja tämä on merkki siitä, ettei nuori ole ”luovuttanut”. Tästä voi päätellä, että vankka sitoutuminen kouluun ja työntekoon sekä harrastustoiminta ei riitä pitämään yllä tunnetta Suomeen kuulumisesta. Kaveripiiri saattaa vaikuttaa tähän paljon. Mikäli tähän tulisi mukaan uskonnollis-poliittisiin ääriliikkeisiin liittyvää aktivismia, prosessi hahmottuisi huolestuttavana.

Nuorella on paljon kavereita. Hän ei näe itseään erityisen hyvänä työntekijänä, muttei huononakaan. Taloudenhoidossa hän on muita saman paikkakunnan nuoria hieman heikompi. Hän tuntee kuuluvansa Suomeen. Tässä huomio kiinnittyy siihen, millaisia nuoren kaverit ovat ja miten yhteiskunnallista osallisuutta voisi vahvistaa.

3.7 Joustavuus ja kokonaisvaltaisuus ohjaussuhteessa

Sosiaalipedagogiseen työskentelyyn perustuvassa mallissa keskeisin tekijä on nuoren ja ohjaajan välinen luottamus ja vuorovaikutus. Ehjän toimintarakenteessa tämä tarkoittaa joustavaa ja kokonaisvaltaista, koko organisaation läpäisevää työskentelymallia.

Joustavuuden voi nähdä olevan yksi keskeisimpiä Ehjän tuetun asumisen mallin kilpailukyvyyn valtteja. Toinen keskeinen käsite ja vahvuus on mallin tarjoama kokonaisvaltaisuus. Molemmat vahvuudet asettavat mallin toiminnalle myös haasteita.

Matalan kynnyksen tukimallina Ehjän toiminnassa on yksi keskeinen perusmallista poikkeava toimintamuoto: Nuoret valitaan Ehjän tuen piiriin eikä pääsy ole kaikille avoin. Tästä eteenpäin malli toimii nuoren tarpeista lähtevänä ja erittäin joustavana tuen muotona.

Joustavuus tulee esiin intervention keston, laajuuden ja käytännön toimintojen valinnan osalta. Tuen piiriin valitulle nuorelle pyritään selvittämään tuen vapaaehtoisuus ja nuoren tarpeista lähtevä toimintatapa.

Joustavassa työskentelytavassa nuorta nähdään tarpeen mukaan, tarpeen vaatiessa useasti viikossa ja nuori voi soittaa ohjaajille arkisin klo 8-20 välillä. Nuoresta riippuen apua tarjotaan erilaisiin tilanteisiin. Hyvin keskeisenä ohjaajat nostivat esiin keskustelun, nuoren kuuntelemisen ja rohkaisemisen - keskeiset psykososiaalisen tuen muodot.

Myös tuen päättymisen suhteen malli on joustava. Tuen pituus riippuu nuoren tarpeista, mutta myös Ehjän resursseista. Olennaista on kuitenkin se, että tuki voi jatkua epävirallisesti päättymisen jälkeenkin ja nuori voi olla yhteydessä ohjaajiin esimerkiksi vierailemalla toimistossa.

Nuori voi pudota intervention piiristä, jos hän a) ei ole lainkaan yhteistyökykyinen tai jos b) tukimuodot arvioidaan täysin riittämättömiksi (esimerkiksi vakavat psyykkiset ongelmat ja hoidontarve). Myös näissä tilanteissa tuki voi jatkua epävirallisesti. Ohjaajien haastatteluista nousi esiin tapaus, jossa nuori motivoitui tukeen vasta tuen lopettamisen jälkeen, jolloin positiiviset vaikutukset alkoivat näkyä. Ilman joustavaa mallia ja mahdollisuutta epäviralliseen osuuteen nuoren saama hyöty tuesta olisi jäänyt vähäisemmäksi.

Malli joustaa myös suhteessa nuoren ystäviin ja sukulaisiin, mikäli nuorilla näitä on Suomessa. Nuoret voivat esimerkiksi pyytää heitä mukaan Ehjän järjestämiin tilaisuuksiin ja ohjaajat saavat samalla käytännön tuntuman nuorten sosiaalisiin verkostoihin.

Ohjaajat saavat nuorten elämästä kokonaisvaltaisen ja pitkäkestoisen kuvan, joten he pystyvät (esimerkiksi kunnan sosiaalityöntekijää) herkemmin havaitsemaan muutoksia nuoren käyttäytymisessä tai esimerkiksi ystäväpiirissä.

Sosiaalityöntekijä kuvasi Ehjän työntekijöitä korvaamattomiksi arjen tehtävissä, joihin sosiaalityöntekijöillä ei ole aikaa. Kunnan sosiaalityöntekijän kaikki aika voi käytännössä kulua paperi- ja muiden viranomaisasioiden hoidossa.

Luottamukseen perustuva dialogisuus ohjaustyössä on kohderyhmälle rohkaiseva asiakastyön muoto, mutta se asettaa osaltaan haasteita rajojen vetämiselle ohjaajan ja nuoren henkilökohtaiseen kohtaamiseen perustuvalla auttamistyöllä.

Haasteeksi muodostuvat rajauksen ja rajattomuuden hallinnan vaikeudet. Ohjaajat kuvasivat vaikeuksia, joita heidän roolinsa hahmottaminen nuorille tuottaa.

1. On varsin haasteellinen tehtävä luoda luottamuksellinen aikuissuhde nuoreen, jolta sellainen on puuttunut ja pitää samanaikaisesti raja ammatti- ja ystävyysuhteen välillä sekä pyrkiä itsenäistämään nuorta.
2. Nuorelta saattaa puuttua käsitys siitä, millaisen instituution kanssa he ovat tekemisissä – kyseessä ei ole vapaaehtoistyö eikä toisaalta myöskään viranomaistyö tai laitospäinen toiminta. Tuen täysi vapaaehtoisuus nuorille saattaa myös vaatia selvittämistä.
3. Jotkut nuoret voivat olla niin tarvitsevia, ettei ohjaajien korkea valmius riitä näille nuorille (esimerkiksi viikonloppuisin ja öisin ohjaajat eivät ole nuorten tavoitettavissa). Ohjaajat näkivät tämän olevan toisaalta myös hyvä asia prosessissa, jossa nuoria pyritään itsenäistämään.
4. Tuen päättymisen saattaa aiheuttaa nuorelle tunteen siitä, että hänet ”hylätään” hyvin toimineen ja läheisen ohjaajasuhteen jälkeen.
5. Ohjaajilta malli vaatii runsasta joustavuutta työaikojen ja -tehtävien suhteen, sillä toiminta lähtee lähtökohtaisesti nuorten tarpeista.

Mallin joustavuus näkyy myös työmuotojen valinnassa. Tarpeen mukaan käytetään yksilö- tai parityöskentelyä. Ohjaajat tuntevat myös muut kuin omaohjauksessaan olevat nuoret ja tarpeen vaatiessa voivat toimia heidänkin kanssa. Ohjaajat saattavat viedä myös isomman joukon nuoria kerrallaan esimerkiksi harrastamaan, jolloin on hyötyä siitä, että ohjaajilla on tunnetta muidenkin kuin ”omien” nuortensa asioihin.

Yksi ohjaajista määritteli haastattelussa työn tavoitteelliseksi sosiaalityöksi, jossa on ratkaisukeskeinen ote. Työmenetelminä keskeisiä ovat keskustelu ja toiminnallisuus, joiden kautta tavoitellaan luottamuksen saamista nuoreen. Käytännössä prosessiin sisältyy asiapapereiden hoitamista ja järjestämistä niin, että nuori osaa jatkossa hoitaa asiansa. Ratkaisuja ei etsitä niinkään nuoren menneisyydestä, vaikka menneisyys vaikuttaakin nuoren elämään. Prosessi merkitsee pikemminkin vahvuuksien vahvistamista ja heikompien osa-alueiden kehittämistä.

Pääsääntöisesti ohjaajat uskoivat mallin tarjoavan riittävästi tukea nuorille. Eräs ohjaaja totesi kuitenkin joidenkin, tosin harvojen, nuorten tarvitsevan tukea pidemmän aikaa tai jopa loppuelämänsä ajan. Hän korosti kuitenkin, että Ehjän tukiprosessin aikana nuorten eteen tulevia uusia asioita ja elämäntilanteita pystytään tukemaan ja viemään eteenpäin vaikeissakin tilanteissa.

Vaikeaksi koettiin tilanteet, joissa nuori tarvitsisi enemmän tukea esimerkiksi kehitysvamman vuoksi. Ohjaajat joutuvat tasapainoilemaan viranomaisbyrokratian kanssa. Nuoren hoitoonohjausta vaikeuttaa se, ettei palvelua ole tarjolla ilman diagnoosia, joka vain harvalla nuorella on.

Kaikki ohjaajat kertoivat, että suurin osa heidän ajastaan kuluu nuorten kanssa tai vähintäänkin nuorten asioita puhelimitse hoitaen. Ohjaajat tekevät kotikäyntejä nuorten luokse, mutta liikkuvat lisäksi nuorten kanssa kaupungilla asioilla ja harrastuksissa. Työnkuva kohdentuu näin sinne, minne se on tarkoitettukin.

Kaikki ohjaajat ilmoittivat, että kokonaistyöaika soveltuu hyvin heidän työskentelymalliinsa. Toisaalta tämän nähtiin sopivan erityisen hyvin nuoren tarpeisiin ja vaativan ohjaajilta paljon joustavuutta. Toisaalta työ on joustava myös työntekijän suuntaan.

Ohjaajat näkevät nuoren kodin, ystävät ja tätä kautta sen, missä tukea tarvitaan. Ohjaajille muodostuu nuoresta kokonaiskuva. Haasteena on saada nuori uskomaan, että tuki on häntä varten. Nuoren täytyy nähdä ohjaajan olevan kiinnostunut siitä, pärjääkö nuori ja että tuki ei liity esimerkiksi turvapaikka-asiaan. Nuori tekee itse päätökset ja tietää, että ohjaajan puoleen voi kääntyä. Eräs ohjaaja tiivistä ohjaustyön seuraavasti: "Ohjaaja kulkee vierellä ja tuuppii oikeaan suuntaan".

3.7.1 Ohjaajarooli ja nuoret

Kokonaisvaltainen työote tuli esiin selkeästi ohjaajien haastatteluissa. Eräs ohjaaja tiivistä toimintatavan siten, että tavoitteena on "olla läsnä niin, että tietää oikeasti mitä nuorelle kuuluu". Tätä kautta nuori oppii, että aikuinen kuuntelee.

Ohjaajat kokivat, että nuorten käsitykset heidän roolistaan olivat varsin moninaisia äidistä tai ystävästä sosiaaliviranomaiseen. Yleisesti ohjaajan ammattiroolin käsittäminen erona ystävyys-suhteesta tuotti ohjaajien mielestä nuorille vaikeuksia. Läheisiä suhteita nuoreen kyettiin rakentamaan tavoitteiden mukaisesti, mutta tästä aiheutui myös haasteita tuen päättävälle nuorelle.

Ohjaajien haastatteluista nousi esiin se, että nuoret kokevat ohjaajan varsin tärkeäksi lähiaikuisiksi eikä ohjaajien ammattirooli ole aina nuorille selvä. Yksi ohjaajista kertoi suurimman osan nuorista kutsuvan ohjaajia äideiksi.

Rajojen vetäminen nuoreen suhteessa ohjaajan rooliin on Ehjän mallissa haaste. Haaste on myös itsenäistäminen mallissa, jossa tärkeää on luottamuksen luominen dialogisessa ohjaus-suhteessa.

Luottamuksellisen suhteen luoneet nuoret saattavat kokea tulevansa hylätyksi tuen päättyessä, vaikka he voivatkin edelleen vierailla Ehjän toimistolla. Tällaisen kuvauksen kokemuksistaan kertoi haastattelussa Ehjän tuen jo päättänyt nuori, joka on selvinnyt hyvin elämässään tuen päättymisen jälkeen.

Haastattelutilanteen yhteydessä koin haastattelijana itse rajojen vetämisen haasteen, kun entisiä omaohjaajiaan lämmöllä muistellut nuori olisi halunnut tietää, minne toinen ohjaaja oli lähtenyt työsuhteensa päätyttyä. Kokemuksesta nousi esiin se, kuinka tärkeä henkilö kyseinen ohjaaja nuorelle henkilökohtaisesti oli ollut.

Eräs ohjaaja totesi, että nuorten on vaikea nähdä ammatillisen sosiaalityön osuus. Ohjaajat saattavat olla nuoren silmissä epämääräisesti "joitain kivoja tyyppejä" tai jonkinlaisia auttajia, joiden kanssa "tehdään kivoja asioita yhdessä". Tämä rooli voi korostua silloinkin, jos nuorella on paljon muita auttajatahoja esimerkiksi psykiatrisessa hoidossa.

Erään ohjaajan mukaan suurimmalla osalla nuorista on käsitys ohjaajien ammattiroolista. Joidenkin nuorten on vaikea hyväksyä se tosiasia, ettei suhde ohjaajaan ole ystävyys-suhte.

Ohjaajien keskuudessa esiintyi myös epäilystä siitä, että nuoret kaipaisivat heidän läsnäoloaan aina lisää – ettei ohjausta tarjota koskaan tarpeeksi, vaan nuoret haluavat sitä aina enemmän kuin on mahdollista tarjota. Ohjaajien mielestä jotkut nuoret yrittävät ehkä liikaakin saada apua.

Toisaalta ainakin tukisuhteen alussa ohjaajat saattavat kokea olevansa myös lähes päivittäin roolikuvan alla; "minkälainen sosiaalitati tässä on", kuvaa yksi ohjaaja oletuksiaan nuorten mielteistä tuen alussa.

Yksi ohjaaja korostikin suhteen prosessiluontoisuutta: Alkuun rooli voi olla aika epäselvä ja nuori saattaa esimerkiksi luulla, että ohjaaja on tukiasunnolla vahtimassa. Vähitellen nuori ymmärtää, että tuki lähtee nuoren halusta ja tarpeesta, että nuoret saavat pyytää ja kutsua ohjaajaa apuun.

Työskentelyn nuoren kotona koettiin myös lisäävän varsinkin alkuvaiheen hämmennystä ohjaajan roolista. Erään ohjaajan mukaan nuoret kutsuvat heitä muuten ohjaajiksi, mutta kun ohjaaja on mukana arjessa nuoren kotona, nuoret pitävät ohjaajia ystävinään. Tämä on ohjaajien mukaan joskus vaikea tilanne.

Ohjaajien mukaan suomalaiset nuoret ymmärtävät ohjaajaroolin usein helpommin kuin maahanmuuttajanuoret. Suomalaiset nuoret ymmärtävät työntekijäroolin "suomalaisella tavalla". Maahanmuuttajanuoret ottavat läheisyyteen sen aikuisen, jonka saavat. He päästävät ohjaajan kotiinsa, ovat usein varsin vieraanvaraisia. Suhde ei ohjaajankaan näkökulmasta tunnu yhtä viralliselta suhteelta kuin suomalaisnuorten kanssa.

Ohjaajista tuen päättäneillä nuorilla oli lähes pelkästään positiivista sanottavaa. Nuoret kuvasivat ohjaajia kivoiksi, hyviksi, ihaniksi ja hienoiksi (naisiksi). Yksi nuori totesi, että ohjaajat auttoivat sopeutumaan. He eivät suuttuneet, jos nuori teki jotakin väärin, vaan kertoivat, miten kannattaa toimia.

Ainoastaan yksi nuori mainitsi, että ohjaajissa on eroja, ja vain jotkut ohjaajat ovat hyviä. Ymmärrystä hän koki kuitenkin saaneensa juuri omaohjaajaltaan. Hän kertoi ärsyyntyvänsä siitä, kun ohjaajat tulevat hänen kotiinsa ja komentavat, jolloin tyttö huutaa takaisin ja haluaa ohjaajien jättävän hänet rauhaan. Tämä nuori kertoi ohjaajien kuitenkin auttaneen häntä todella paljon käytännön asioissa. Ehjän ohjaajia kovasti kaipaava nuori ei säästellyt sanojaan kiitosta jakaessaan.

4. Ehjän toiminnan vaikutukset ja kehittämisehdotukset

YHTEENVETO

- Ehjän toimintamallin tulokset vastaavat toiminnan tavoitteisiin hyvin.
- Ehjän joustavalla ja kokonaisvaltaisella toimintamallilla pystytään ehkäisemään nuorten syrjäytymistä. Malli toimii useiden sellaisten nuorten kohdalla, jotka ilman Ehjän tukea todennäköisesti olisivat syrjäytyneet. Ohjaajien tuki nuorten arjenhallinnassa on keskeinen.
- Luottamuksellinen suhde nuorten ja ohjaajien välillä on Ehjän tuen perusta. Jalkautuva, tiivis työmenetelmä mahdollistaa tämän. Ohjaaja voi olla nuoren ainoa ”lähiaikainen”.
- Ehjän toimintamalli soveltuu hyvin erikokoisten kuntien toimintaan. Joustavana matalan kynnyksen palveluna mallilla kyetään vastaamaan niihin tarpeisiin, joita kussakin kunnassa ilmenee.
- Tiedonkulun selkeyttäminen nuorten edellisten sijoituspaikkojen kanssa lisäisi tuen aloittamisen sujuvuutta.
- Kunnallisen sosiaalitoimen taholta Ehjän toiminta koettiin tärkeäksi. Ehjän suurta osuutta nuorten työllistymisprosesseissa tulisi pohtia esimerkiksi TE-toimistojen kanssa.
- Työnjakoa helpottavan suunnitelman laatiminen kirjallisesti selkeyttäisi Ehjän roolia erityisesti suurissa kunnissa. Nuorilla tulisi olla myös kotouttamissuunnitelma, jonka toteutuksen seurantaan Ehjä osallistuu.
- Jatkossa on tärkeää kiinnittää enemmän huomiota tuen jo päättäneiden jälkiseurantaan ja tahoihin, joiden kautta tätä tukea voitaisiin resursoida.
- Monitasoinen joustavuus mallin ja työntekijöiden toiminnan tasoilla on johtanut siihen, että niin sanottua ”harmaata kenttää” tuen piirin rajoilla on runsaasti.

Ehjän toiminnan vaikutukset nuorten elämänhallintaan

- Kaikki tuen jo päättäneet nuoret olivat koulussa ja joillakin oli työpaikka. Ohjaajien rooli päivätoiminnon järjestämisessä ja toiminnan seuraamisessa on keskeinen.
- Tuen päättäneiden nuorten elämäntilanteet olivat pääosin kunnossa. Vaikka tutkimukseen valikoitui onnistuneita asiakasesimerkkejä, tilanne kertoo näiden nuorten tuen onnistumisesta.
- Nuoret kaipaavat Ehjältä monipuolista vapaa-ajantoimintaa, jota he eivät välttämättä tuen päätyttyä kykene järjestämään.
- Kaikki tuen jo päättäneet nuoret olivat saaneet lisää ystäviä tuen päättymisen jälkeenkin.
- Kaikilla nuorilla oli harrastuksia. Ehjän ohjaajien rooli harrastusten löytämisessä oli keskeinen, vaikka nuoret löysivät ystäviä myös muuta kautta.
- Nuoret arvioivat tarvinneensa tuen alussa apua erityisesti käytännön asioiden hoitamisessa. Nuoret oppivat hoitamaan asioita Ehjän ohjaajien kanssa.
- Tukisuhteen päätyttyä tuen vaikutukset voivat joidenkin nuorten kohdalla heikentyä. Lomakeseurannassa yhdellä nuorella hyvinvointi ja osallisuus laskivat tuen jälkeen ja hän kaipasi ohjaajia voimakkaasti.
- Työnhaun resurssit vaihtelevat ohjaajittain, tilanteittain ja paikkakunnittain.
- Nuorten ongelmat painottuivat sosiaaliseen osallisuuteen ja henkiseen hyvinvointiin.
- Pääkaupunkiseudulla tilanteet olivat monimuotoisempia - vaihtelevia tilanteita ja haasteita kuvattiin pienempiä paikkakuntia enemmän.
- Ehjältä toivottiin enemmän sellaisia teematapahtumia nuorille, joissa käsitellään nuorille tärkeitä ja epäselviä aiheita kuten seksuaaliterveyttä. Toiveita teemailtoihin esitettiin sekä kunnallisen sosiaalityöntekijän että tuen jo päättäneiden nuorten tahoilta.

Ehjän toimintamallin ja sidosryhmätyön kehittäminen

- Tässä tutkimuksessa nousi esiin se, että kaikki Ehjän vaikuttavan toiminnan ja intervention osa-alueet liittyvät joustavuuden ja kokonaisvaltaisuuden käsitteisiin. Tämä on voimavara, mutta myös herkästi haavoittuva alue.
- Joustavuus tuo mukanaan rajojenhallinnan ja rajattomuuden haasteita, se lisää niin sanottua "harmaata kenttää". Tämä tarkoittaa käytännössä esimerkiksi tuen jo päättäneiden nuorten ohjaamista ja seurustelua heidän kanssaan sekä toimintaa nuorten ystävien kanssa. Tätä kautta ohjaajien on mahdollista toimia nuorten tarpeista käsin. Tuen kannalta nämä toiminnot ovat tärkeitä, mutta niiden täsmentäminen voisi tuoda Ehjän toiminnan ja työntekijöiden jaksamisen kannalta resursointiin lisää selkeyttä.
- Työntekijät arvioivat kokonaistyöajan soveltuvan työhön hyvin. He arvioivat tämän sopivan hyvin erityisesti nuorten tarpeisiin. Työntekijöille joustavuus asettaa kuitenkin myös haasteita. Iltapainotteinen työ ja jatkuva nuorten tarpeista lähtevä valmius voivat tuntua kuluttavilta. Työntekijöiden sitoutuneisuus työhönsä ja työhön liittyvä "hiljainen tieto" ovat toiminnan kannalta tärkeitä.
- Sidoryhmätyöskentelyn suhteen ohjaajien taholta esitettiin toive Ehjän yhteistyön laajentamisesta työnantajien suuntaan. Tämä voisi auttaa työpaikkojen löytämisessä nuorille, mikä on koettu varsin haastavana. Ohjaajien työaika ei myöskään riitä täysipainoiseen työnantajakontakteihin keskittymiseen.
- Sidoryhmätyöskentelyn osalta Ehjän toiminnan joustavuus on etu – Ehjässä tehdään asioita, joita esimerkiksi kunnalliset sosiaalityöntekijät eivät ehdi tehdä ja jotka jäisivät yksinkertaisesti tekemättä ilman Ehjän toimintaa. Tällä hetkellä Ehjän osuus nuorten työnhaussa on varsin suuri. Sidoryhmien, esimerkiksi TE-toimistojen, osuutta olisi hyvä tarkentaa.
- Sidoryhmätyöskentelyn sujuvuus on haaste, johon vaikuttavat yhtä lailla kunnalliset kontekstit kuin kommunikointi yksilötasolla. Sujuvuuden varmistaminen tukee Ehjän työntekijöiden toiminnan tarkoituksenmukaista resursointia.
- Kaikilla nuorilla tulisi olla kotouttamissuunnitelma, jonka toteuttamisen seurantaan Ehjä osallistuu.
- Keskeistä Ehjän toiminnan vaikutuksissa ja kehittämisessä on joustavuuden ja kokonaisvaltaisuuden sekä rajojen asettamisen välisen problematiikan ratkaiseminen siten, että rakenteellisen tason toiminta ja kenttätason tarpeet muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden. Tätä kautta kokonaisresurssit palvelevat parhaiten Ehjän toiminnan keskeisimpiä voimavaroja.

Lähteet

Björninen, Anna & Björninen, Jussi 2008. Arviointi kehittämisen välineenä. Esimerkkinä kolme Vaasan sosiaalitoimen projektia. Julkaisematon pro gradu –tutkielma. Vaasan yliopisto.

Chelimsky, Eleanor 1997. The coming Transformations in Evaluation. Teoksessa Evaluation for the 21th Century: A handbook. Toim. Eleanor Chelimsky & William R. Shadush. London jne. Sage Publications, 1-26.

Dahler-Larsen, Peter 2005. Vaikuttavuuden arviointi. Stakes. Helsinki.

Ghebreselassie Zacharias 2000. Evaluation of a Supported Housing and Psycho-Educational System for Immigrant Youths. Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry.

Hyvönen, Heli 2007. Kurkistuksia projektin ikkunoista. Ajelehtimisesta sitoutumiseen –projektin arviointi. Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry.

Junka, Teuvo & Korkeamäki, Ossi & Rokkanen, Miikka & Uusitalo, Roope 2009. Vuorotteluvapaajärjestelmän työllisyysvaikutukset. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 35/2009. Edita Publishing Oy/Ab/Ltd.

Kajander, Satu 2006. Toimintamallien kuvauksia: Ajelehtimisesta sitoutumiseen – toimintamalli nuorten tuettuun asumiseen. Ehjä ry:n jälkihuoltoprojektin kuvaus.

Koskinen-Ollonqvist, Pirjo & Pajo, Leea & Pantzar, Juha A. & Saikkonen, Paula & Nella Savolainen 2009. Näkökulmia järjestöarviointiin. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, Terveysten edistämisen keskus.

Kursula, Tiia & Marchira, Eunice & Niemi, Mia 2007. After Care for Unaccompanied Young Refugees. Julkaisematon opinnäytetyö.

Meklin, Pentti 2001. Tavoitteiden saavuttamisen arviointi kuntataloudessa. Teoksessa Tulos, normi, tilivelvollisuus. Toim. Arvo Myllymäki ja Jarmo Vakkuri. Tampere: Tampere University Press, 91-117.

Metsämuuronen, Jari 2008. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: International Nethelp.

Lyijynen, Niina & Kokko, Pirkko 2006. Ajelehtimisesta sitoutumiseen – toimintamalli nuorten tuettuun asumiseen. EHJÄ ry:n jälkihuoltoprojektin työtavan kuvaus.

Niemelä, Martti 2002. Tukea matkalla aikuisuuteen. Juhlajulkaisu. Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry.

Paasio, Petteri 2003. Vaikuttavuuden arvioinnin rakenne ja mahdollisuus sosiaalialalla. Stakes. Työpaperi 3/2003. ISBN 951-33-1389-1.

Seppänen-Järvelä Riitta 1999. Kehittämistyö ja arviointi. Teoksessa Arviointi ja asiantuntijuus 1999 Toim. Risto Eräsaari, Tuija Lindqvist, Mikko Mäntysaari ja Marketta Rajavaara. Gaudeamus. Helsinki, 90-105.

Seppänen, Riitta 1997. Evaluatiivinen näkökulma kehittämistyöhön. Hallinnon tutkimus, 16, nro 2, 100-107.

Toivikko, Kristiina 2009. Nuorten tuetun asumisen toiminta. Laatukäsikirja. Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry.

Liitteet

1. Haastattelurunko ohjaajille
2. Haastattelurunko sosiaalityöntekijöille
3. Haastattelurunko tuen päättäneille nuorille
4. Lomakekysely tuen piirissä oleville nuorille

1. Haastattelurunko ohjaajille

Haastateltavan taustatiedot: Työtehtävä, koulutus, työn kesto

Taustatiedot työtehtävistä nuoren kanssa

Kuinka usein tapaat ohjauksessasi olevia nuoria?
Kuinka monta nuorta sinulla on tällä hetkellä ohjauksessasi?
Kuinka monta nuorta sinulla on yhteensä ollut ohjauksessasi?
Ovatko he kaikki maahanmuuttajataustaisia?
Mistä maista he tulevat?
Missä he olivat sijoitettuna ennen Ehjän tukiasumisen piiriin tuloa?
Mitä tiedät nuorten taustasta ennen Suomeen tuloa?

Yhteistyökumppanit

Mitä yhteistyökumppaneita kohtaat työssäsi (kuntien sosiaalityöntekijät, lastensuojelulaitokset)?

Voitko kuvailla työtehtäviäsi em. kumppaneiden kanssa?

Toimiiko yhteistyö tarkoituksenmukaisella tavalla?

Työtehtävien sisältö ja nuorten toimintamallit

Millaisia työtehtäviä nuoren kanssa työskentelyyn sisältyy?
Kuinka suuren osan työajasta käytät nuoren kanssa työskentelyyn?
Mitä tehtäviä työhösi nuoren kanssa kuuluu?
Onko nuorilla ystävyyssuhteita Ehjän sisällä?
Nuorten käsitys ohjaajien roolista?
Onko nuorilla ystävyyssuhteita Ehjän toiminnan ulkopuolella?
Solmivatko nuoret erityisen herkästi suhteita johonkin tiettyyn nuorisoryhmään (esim. kansallisuuden perusteella)?
Onko nuorilla harrastuksia, kenen kanssa, miten löydettyjä?
Saavatko nuoret koulutuspaikan, jos saavat niin miten?
Saavatko nuoret työpaikan, jos saavat niin miten?
Millainen nuorten suomen kielen taito on?
Onko turvapaikanhakijanuorten kanssa työskentely erilaista kuin suomalaisnuorten kanssa työskentely?
Miten kuvailisit lähtötilannetta nuoren kanssa suhteen alussa?
Mitkä ovat nuoren käytöksessä huolestuttavia merkkejä?
Missä yhteyksissä edellä mainittua käytöstä esiintyy?
Kuinka ratkaisette em. tilanteita (tapaamisten tiheys, kotikäynnit, parityöskentely jne.)?
Ovatko jotkut nuorista erityisen haastavia? Miten kuvailisit näihin nuoriin liittyviä piirteitä (tausta, persoona, ympäristö)?
Mitä ratkaisuja olette kehittäneet em. tilanteisiin?

Työn toimintamallit

Onko työaikasi (kokonaistyöaika) toimiva työnkuvassasi?

Tarjoaako työmuoto riittävästi tukea asiakasnuorille?

Kehitysehdotukset

Mitä parannuksia ehdottaisit nykyiseen malliin?

2. Haastattelurunko sosiaalityöntekijöille

Haastateltavan taustatiedot: nimi, työtehtävä

Yhteistyörakenne Ehjän kanssa:

Kerro yhteistyöstäsi Ehjän kanssa
Millainen käsitys tai kokemus sinulla on Ehjän toiminnasta?
Kuinka yhteistyö Ehjän kanssa alkaa?
Millaisissa tilanteissa olet tekemisissä Ehjän kanssa?
Keiden kanssa olet Ehjässä tekemisissä?

Ohjaajat
Nuoret
Hallinto

Kuinka usein olet tekemisissä edellä mainittujen henkilöiden kanssa?
Millaisia työtehtäviä Ehjän kanssa työskentelyysi sisältää?
Millaisia työmuotoja sinulla on Ehjän työntekijöiden kanssa?

Ehjän nuorten kanssa työskentely:

Miten kuvailisit lähtötilannetta nuorten kanssa?
Oletko mukana nuorten valintaprosessissa Ehjään?
Oletko tekemisissä valituiksi tulleiden nuorten kanssa ennen heidän tuloaan Ehjään?
Kuinka usein tapaavat henkilökohtaisesti Ehjän tuen piirissä olevia nuoria?
Kuinka usein olet tekemisissä nuorten kanssa prosessin aikana?
Miten yhteistyöprosessi Ehjän kanssa alkaa?
Millaisia muutoksia olet havainnut nuorissa prosessin aikana?
Millaisia muutoksia olet havainnut työskentelymallissa prosessin aikana?
Onko sinulla kehittämissuhteita?

3. Haastattelurunko tuen päättäneille nuorille

Mitä sinulle tällä hetkellä kuuluu?

Miten viihdyt tällä hetkellä Suomessa?

Onko tässä viihtymisessä tapahtunut muutoksia?

Jos on, niin koska?

Miksi näitä muutoksia tapahtui?

Miten sinulla menee elämässä koulun, ystävien, työn kanssa?

Kerro jotakin siitä, miten voit tällä hetkellä?

Koska aloitit Ehjän tuen?

Kuinka kauan olit Ehjän tuen piirissä?

Missä asuit ennen Ehjän tuen piiriin tuloa?

Minkälaista oli aloittaa Ehjän tuessa?

Mihin tarvitsit apua?

Saitko apua, kun tarvitsit?

Millaisia ohjaajasi olivat?

Saitko harrastuksia Ehjän tuen aikana?

Mitä harrastuksia?

Jos sait, harrastatko vielä samoja asioita?

Saitko ystäviä Ehjän tuen aikana?

Ovatko he samanmaalaisia kuin sinä olet?

Ovatko he suomalaisia?

Oletko saanut uusia ystäviä Ehjän tuen päättymisen jälkeen?

Saitko koulupaikan tai työpaikan Ehjän tuen aikana?

Oletko nyt koulussa tai työssä?

Oletko yhteydessä sukulaisiisi ulkomailla/Suomessa?

Haluatko asua Suomessa?

Onko sinulla nykyään hyvä olo, heräätkö helposti, nukahdatko helposti?

Onko tämä samoin kuin Ehjän tuen aikana?

Mitä sanoisit Ehjän toiminnasta (auttoiko, haittasiko)?

4. Kyselylomake tuen piirissä oleville nuorille

Sanna Heikkilä/Ehjä ry

Vaikuttavuuden arviointi 2009

HENKILÖKOHTAINEN TILANNEARVIO

NUOREN TIEDOT:

Nimi.....

Päivämäärä:

Asteikko: (1) – Ei totta

(5) – Aina totta

Arkiaskareiden hoitaminen, hyvinvointi ja ihmissuhteet

1. Siivoan huoneeni	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
2. Pesen pyykkiä	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
3. Vaihdan lakanat	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
4. Nukahdan helposti	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
5. Herään helposti	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
6. Minulla on tylsää	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
7. Kutsun kavereita kotiini	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
8. Tapaan kavereita muualla	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
9. Kaikki kaverini ovat kotimaastani	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
10. Kaikki kaverini ovat suomalaisia	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

11. Minulla on tarpeeksi kavereita (1) (2) (3) (4) (5)

12. Vietän aikaa yksin (1) (2) (3) (4) (5)

Selviytyminen suomalaisessa yhteiskunnassa

13. Kouluni sujuu hyvin (1) (2) (3) (4) (5)

14. Teen mielelläni töitä (1) (2) (3) (4) (5)

15. Maksan laskuja pankkiautomaatilla(1) (2) (3) (4) (5)

16. Maksan laskut ajoissa (1) (2) (3) (4) (5)

17. Lainaan rahaa muilta (1) (2) (3) (4) (5)

18. Minulla on laskuja myöhässä (1) (2) (3) (4) (5)

19. Minulla on harrastuksia (1) (2) (3) (4) (5)

20. Haluaisin harrastaa lisää (1) (2) (3) (4) (5)

21. Tarvitsen ohjaajan apua (1) (2) (3) (4) (5)

22. Haluan tavata ohjaajaa lisää (1) (2) (3) (4) (5)

23. Saavun sovittuihin tapaamisiin (1) (2) (3) (4) (5)

24. Noudatan sopimuksia:

a) Kaverit ja ystävät (1) (2) (3) (4) (5)

b) Koulu- tai työtoverit (1) (2) (3) (4) (5)

c) Omaohjaaja (1) (2) (3) (4) (5)

d) Perhe ja suku (1) (2) (3) (4) (5)

25. Hoidan yksin asioita	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
26. Käytän julkisia liikennevälineitä	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
27. Minulla on tulevaisuuden- suunnitelmia	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
28. Osallistun uskonnolliseen toimintaan	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
29. Tunnen kuuluvani Suomeen	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

Kommentteja:

Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry edistää, tukee ja kehittää lastensuojelua ja muuta erityishuoltotyötä, joka ehkäisee nuorten ja nuorten aikuisten sosiaalista syrjäytymistä.

www.ehja.fi